

MURAT A. KARAVELİOĞLU*

16. Yüzyılda Derlenmiş Bir Şiir Mecmuasında Dört Nevruziye Örneği: Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'nin Nevruzîyeleri

Four Newroziyye Examples in A Poem Majmua Collected in 16th Century: Newroziyye of Medhî, Sücûdî, Cafer Celebi And Lutfî

Ö Z E T

Tarihin eski toplumlarında ve onların devamı olan bugünkü nesillerde bahar mevsiminin gelişi, tabiatın dirilişi, doğaya ve hayata bereket gelmesi büyük bir sevinç ve coşkunluk ile karşılanır. Adeta yeni bir hayatın başlaması demek olan nevrüz ise asırlardır bir bayram gününü kabul edilerek kutlanmaktadır. Özellikle Türk toplumlarında, hangi coğrafyada olursa olsun nevrüz, bayram olmanın ötesinde kendisine kutsallık atfedilen özel bir gün kabul edilir. Nevrüz konulu edebî verimlere sözlü edebiyat dönemlerinden itibaren rastlanır. Efsane ve destanlarda, masal ve hikâyelerde, şiirde, romanda, tiyatrodada, kısacası her edebî türde nevrüzü görmek mümkündür. Edebiyat tarihimizin uzun bir dönemini oluşturan Klasik Türk Edebiyatı/Divan Edebiyatı sahasında nevrüzü anlatan çok sayıda şiir yazılmıştır. Bu edebî türe genel olarak "nevrüzîye" denir. 16. yüzyılda derlendiği bilinen bir kasideler mecmuasında dört şairin nevrüzîyeleri bulunmaktadır. Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'ye ait olan bu metinler çeşitli yönlerden incelenmiş ve mukayese de yapılmak suretiyle Osmanlı dönemi şairlerinden dördünün nevrüz anlayışı ve anlatımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELE R

Nevrüz, nevrüzîye, mecmua, edebî tür.

A B S T R A C T

Starting of spring season, revival of nature, getting plentifulness in nature and life is be very well received by ancient societies and ongoing new generations. Newroz that simply means the start of a new life, has been accepted as festival and been being celebrated. Especially in Turkish societies, newroz, no matter which geography, is accepted as not only a festival but also a holy day. Literary work about newroz has been given since the oral literature period. It is possible that newroz can be mentioned in legend and epic, tale and story, poem, novel, theatre in short, nearly all literary genres. Poems about newroz has been written a lot in Classical Turkish Literature/Divan Literature. The genre of these poems is generally called as "newroziyye". There are newroziyyes that were written by four poets in the poem majmua which is collected in 16th century. In this study, consciousness and expression of four poets called Medhî, Sücûdî, Cafer Celebi and Lutfî is tried to revealed by analyzing from various aspects and comparing poems.

KEYWORDS

Newroz, rewoziyye, majmua, literary genre.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (mkveli@istanbul.edu.tr).

Herhâlde her devirde, insanlığın her döneminde, canlı ile tabiatın ilişkisinin zayıfladığı yahut kuvvetlenip yoğunlaştığı bu döngüde zamanı dolduran mevsimlerin insan ve elbette canlı cansız yeryüzünde bulunan her şey üzerinde görülen etkileri, çeşitli tezahürleri olmuştur. İklimin ve buna bağlı olarak yaşamın değişip şekillendiği mevsimlerde tabiat ile canlılar arasındaki bu doğal ilişki, aynı zamanda hayatın sürekliliği noktasında esas teşkil etmektedir.

Arkeoloji ve antropoloji gibi bilim dallarının sunduğu verilerle bakıldığında binlerce yıl boyunca mevsimlerin, insan üzerindeki etkilerini gözlemek mümkündür. Kış mevsimi sertliği, soğukluğu, zorlukları, hayatı bazen çekilmez hâle getirmesi ama tüm bunların yanı sıra kendisiyle birlikte hayatımıza giren sıcak güzellikleri ile öne çıkarken yaz mevsimi sıcaklığı, harareti, kavuruculuğu ve elbette beraberinde getirdiği serin güzellikleri ile kendini hissettirir, sevdirebilir. Sonbahar hazan mevsimidir ve kurumuş yapraklar, iplik iplik yağmurlar, yapraklarını dökmeye duran ağaçlar, serin esen rüzgârlar ve sarının tüm tonları ile ayrılığı, hüznü, biraz da karamsarlığı ve endişeyi ifade eder. Çünkü neşe mevsimleri geride kalmıştır. Mevsimler içinde bahar mevsimi edebiyat, sanat ve kültür hayatı ile aslında bütün bir insan yaşamının en hareketli, renkli ve değişken mevsimi sayılır. Havanın ısınması, bereketli yağmurlar ve böylece tabiatın yeniden hayat bulması, dağ ve kırların ayrı, bağ ve bahçelerin ayrı süslenmesi, insanların kış soğuşundan bıktığı bir anda baharın bir umut gibi hayatımıza girmesi baharı, insan hayatını en fazla etkileyen bir zaman dilimi olarak öne çıkarmıştır.

a. Nevruz ve Nevruziye

Türk dünyasında uzun asırlar boyunca yeni yılın başlangıcı yani yılbaşı olarak kabul edilip kutlanan “nev-rûz” kelimesi Farsça “nev” ve “rûz” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşuyor olup “yeni gün” anlamına gelir ve sadece yeni bir günü değil, yeni bir mevsimi ve yeni bir yılı ifade eder. Baharın başlangıcı olan 21 Mart günü eski takvimle 9 Mart gününe rastladığından bu güne “Mart 9’u” da denilmiştir. Bilindiği gibi Mart 21 ile Eylül 23 gece ile gündüzün eşit olduğu tarihlerdir. Mart’ın 21. günü güneş güney yarımküreden kuzey yarımküreye geçer,

güneş koç burcuna girer ve kuzey yarım kürede ilkyaz, güney yarım kürede ise güz mevsimi başlar (Abay 2003: 164). Türk ve İslam medeniyetinde nevrüz, güneşin Koç burcuna girdiği gün, Tanrı'nın insanı ve evreni yarattığı gün, Hz. Âdem'in yaratıldığı çamurun yoğurulduğu gün, Hz. Âdem ile Havva'nın cennetten kovulduktan sonra Arafat'ta buluştukları gün, Hz. Nuh'un gemisinden inip karaya ayak bastığı gün, Hz. Yusuf'un kuyuya atıldığı gün, Hz. Musa'nın Mısır'dan ayrıldığı gün, Bir yunus balığı tarafından yutulan Yunus Peygamber'in karaya çıktığı gün (Başçetinçelik: 2) gibi çok önemli olayların yıldönümü olarak algılanmaktadır. Öte yandan nevrüzün çok daha önemli görüldüğü ve sağlam bir geleneğinin bulunduğu Alevi-Bektaşilere göre bugün Hz. Ali'nin doğduğu gün, Hz. Ali'nin Hz. Fatıma ile evlendiği gün ve Hz. Ali'nin Hz. Muhammet tarafından halife ilan edildiği gündür (Başçetinçelik: 2).

Nevrüzün sultan olarak görülmesi ve "nevrûz-ı sultanî" diye adlandırılması, bu günün Celâlî takviminin ilk günü olması sebebiyledir (Aypay 2009: 3). Güya ünlü İran şahı Cem dünyayı dolaşırken Azerbaycan topraklarına gelmiş ve burayı çok beğenerek yüksek ve süslü bir taht kurdurmuş. Mücevherlerle süslü tacını takınarak burada hükmetmiş. Güneşin doğuşuyla tahtın ve tacın parıltıları etrafı ışıklandırmış ve halk da bunu uğurlu sayarak adına "nevrüz" demişler (Mütercim Âsım 2000: 558).

Menşe itibariyle nevrüzün hangi millet veya ırka ait bir gelenek olduğu meselesi, araştırmacı Ali Rıza Abay tarafından iki boyutta değerlendirilmiştir. Buna göre meselenin birinci boyutu efsanelere dayalıdır. Burada değerlendirilmesi gereken, konunun Türklere bakan yönü olan Ergenekon Destanı'dır. Meselenin ikinci boyutu Farslara bakan yönü olup Cemşid'in tahta çıkışı efsanesi ile aslen Arap olan Dahhâk ile demirci Gâve efsanesidir. Bu iki boyut birlikte ele alındığında bize göre milli olan bir boyut ile gayr-i milli olan diğer boyut karşımıza çıkmaktadır (Abay 2003: 165). Konuya bütüncül bir bakış açısıyla göz atıldığında nevrüzün, Türk ve Fars kültür havzalarının ortak değeri olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Mustafa Aksoy'a göre, bazen yerel farklılıklar görülse de genel olarak nevrüzün, Fars ve Türk kültürünün egemen olduğu sosyal gruplar tarafından kutlandığını kabul etmek

gerekiyor. Dolayısıyla her iki millet de, onu kendi değerleriyle anlamlandırarak, milli kültürlerinin bir unsuru hâline getirmiştir (Aksoy 1996: 663). Ne var ki nevruzu sadece Türk ve Fars milletleri geleneğine hasretmek de doğru bir yaklaşım değildir. Zira nevruz, çeşitli adlarla eski Mezapotamya, eski Mısır ve Hindistan'da dahi var olan bir kavramdır.

Türk tarihinde nevrzun Hunlardan itibaren kutlandığı bilinen bir gerçektir. Hunlardan sonra Uygurlar, Selçuklular, Akkoyunlular, Osmanlılar ve günümüzde Türkiye Cumhuriyeti adlarıyla Türk vatani olan her coğrafyada nevruz geleneği vardır. Bunların dışında irili ufaklı diğer tüm Türk toplumlarında da bahar bayramı coşkuyla kutlanmıştır. Mesela Osmanlı'nın mesir macununun nevruz pişkeşi ile ilgisi açıktır. Üstelik birleştirici ve bütünleştirici yönü ve Ergenekon Destanı ile ilgisi dolayısıyla Osmanlı'nın çöküş döneminde nevruz, "Ergenekon Bayramı" adıyla resmi bir hüviyete kavuşmuştur (Karaman 2008: 134). Osmanlı döneminde güneşin Hamel (Koç) burcuna girdiği anda "nevruziye" denilen bir macun veya tatlı yemek âdet olmuştur (Sarıççek 2007: 230).

Nevruz ile ilgili diğer bir husus da Hıdırellez ile olan irtibatıdır. Çünkü Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın eski takvime göre 6 Mart günü buluştuklarına inanılır. Hz. Hızır'ın baharın gelişyle, bereketle, coşku ve sevinçle olan bağı malumdur. Bu ilişkinin, özellikle Türklerin Müslümanlaşması süreci ile birlikte kültürel dokumuza ne denli belirgin bir biçimde işlendiği de bilinmektedir. Bu sebeple sözlü ve yazılı kaynaklarımızın her çeşidinde bahar, nevruz, Hz. Hızır'ın sıklıkla beraber anıldıkları görülür.¹ Yazılı kaynaklarımızda nevruz kelimesi ilk defa *Divânü Lügati't-Türk'te* geçmektedir (Güzel 1995: 99).

Yüzyıllardır Türk toplumunda, özellikle Anadolu'da nevrzun nasıl anlaşıldığı, ne şekilde kutlandığı gibi konularda bir hayli araştırma yapılmıştır. Bu makalede dört nevruziye kasidesi üzerinde durulacağından mevcut bilgileri detaylı tekrar etmekten kaçınmakla birlikte kısa bir özet hâlinde hatırlatmanın, konunun bütünlüğü ve arka planı

¹ Bu konuda yazılmış bir makale için bkz. Lütfi Sezen; "İlkyaz Bayramları: Nevruz-Hıdırellez", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12, Erzurum 1999, 81-86.

bakımından yararlı olacağı kanaatindeyiz. Nevruz, ülkemizin hemen her bölgesinde büyük bir heyecan ile beklenir ve coşkuyla kutlanır. Herşeyden önce nevrüz kutsal bir gündür. Çünkü bu günde bütün mahlûkların Allah'a secde ettiğine inanılır. Canlıların rızıkları bu gün taksim olunur. İnsanların, evlerin, bahçe ve sokakların bu gün için temizlenmesinin, süslenmesinin, hazırlanmasının sebebi budur. Sofraların kurulması, kurbanların kesilmesi, çeşitli müsabakaların yapılması, dilek tutulması ve topyekûn eğlenilmesi (Karaman 2008: 134) nevrüzün böyle özel bir gün olmasındandır.

“Bilindiği gibi, Orta çağda Türkistan'ın çeşitli yerlerinde nevrüz çeşitli tarzlarda 3 günden 15 güne kadar kutlanırdı. Meselâ; Harezm'de nevrüzü kutlamadan önce özel toplantılar yapılır. Toplantıda bayram reisi, organizatör tayin edilerek, program dâhilinde eğlenceler, oyunlar, müsabakalar yapıldığı hususunda rivayetler vardır. Nevruz, âdet olduğu üzere pazara yakın yerlerde, şehir meydanlarında, seyirlik alanlarda yapılır. Ayrıca Gül, Kızılgül, Sümbül, Lale şenlikleri yapılır” (Ziyadov 2003: 219-221).

“Her evin sofrasında ak olan süt ve süttten yapılan yiyecekler, yeşillikler ve kırmızı et bulunur. Kuru peynir, buğday, pirinç, darı gibi yedi çeşit yiyecekten çorba hazırlanır. Yıl boyu tokluk olması inancıyla bu çorbadan bol bol içer. Aile büyükleri güzel sözler söyler, küsleri barıştırır. Nevruz günü kar veya yağmur yağarsa, gelen yılın iyi olacağına inanılır. Özbekistan'da Özbekler, Nevruz sofrasına “S” ile başlayan yedi adet yemek ve yedi tür baharat koyarlar. Ayrıca, sofraya büyük bir ekmeğe, etrafına boyalı yumurtalar ve yeşil yapraklar konur. Bir hafta boyunca kutlanan nevrüz günlerinde çeşitli gösteriler yapılır, oyunlar oynanır. Doğu Türkistan'da günümüz Uygurları, nevrüzün başlamasıyla, yeni yılın şerefine sevinç duygusunu ifade eden şiirler, şarkılar (nevrüznameler) yazıp, hazırlarlar. Nevruz günü bayramlık elbiselerini giyerek kutsal ibadet yerlerine, kırlara, nehir kenarlarına, işlek alışveriş merkezlerine toplanırlar. Milli oyunlar oynarlar, ozanlar türkü ve şiir atışırlar. Şarkıcılar şarkılar söyler, dansçılar dansederler. Nevruz törenlerine okul çocukları da, çiçeklerle bezenmiş tahtalara yazdıkları nevrüznameleri ezgilerle okuyarak katılırlar. Törenler tamamlanınca büyük kazanlarda hazırlanmış nevrüz aşısı topluca yenir” (Başçetinçelik: 3-4).

“Nevruz günlerinde ana-babaya, büyüklere hizmet ve hastaları ziyaret edip gönüllerini almak, merhumları yad etmek, kabirleri ziyaret etmek herkesin görevi olmaya başlamıştır. Bu günlerde dost ve akrabalar birbirlerine hâl hatır sorarlar. Aileler hâlinde veya dost-akraba bir araya toplanıp, Nevruz günlerinde yemyeşil kırlara, dağlara çıkarlar ve tabiatın güzelliklerinden nasiplenmiş olarak dönerler.

Nevruz günlerinde sokakları, caddeleri ve meydanları âbâd etmek, ağaç dikmek ve çiçek ekmek amacıyla mahallelerde, kasabalarda, köylerde gruplar oluşturulur” (Ziyadov 2003: 218).

Mevleviler ve özellikle Alevi-Bektaşî grupları arasında nevrüzün çok önemli bir yeri olduğu daha önce belirtilmişti. Mesela Türkiye’de nevrüzle ilgili yazılı veya sözlü kaynaklara bakılırsa bunların çoğunluğunun Alevi-Bektaşî çevrelerin ürünü olduğunun görüleceği dile getirilmektedir (Aksoy 1996: 663). Özellikle Bektaşîler yemeklerle, zikirlerle, Hz. Ali mevlidi ve gülbanklerle nevrüzü tam bir bayram havası içinde kutlardı (Karaman 2008: 136-137).

İşte bütün tabiatın tekrar tekrar dirilişi anlamına gelen bahar, haşirden haber veren bu mucizevî mevsim güzel sanatların belki de her şubesinde anlatılan bir sevgili gibidir. Klasik Türk Edebiyatı söz konusu olduğunda bahar tasviri yapılan beyitler her nazım şeklinde yazılan her türden şiirde yer alır. Mensur eserlerin, hatta tarih kitaplarının bile içinde bahardan söz eden fasıllar bulunur. Kasideler ise nesip/teşbib bölümlerinde bahar tasvirine müsait nazım şekilleri olarak bu meyanda özel bir yere sahiptir. Bu bakımdan söz konusu bölümde baharın gelişi, tabiatın canlanması ve insan hayatı üzerindeki etkileri vb. anlatıldığında bu kasidelere “bahariye” adı verilir. Klasik Türk Şiirinde hemen hemen bütün şairler bahariye kasidesi kaleme almışlardır. Bu türden manzumelerin maksud bölümü çoğunlukla methiye türündedir. Nasihatname özelliği taşıyan bahariye kasideleri olduğu gibi yer yer başka konularda da bahariyeler yazıldığı görülür.

Bunların dışında baharı anlatan başka şiirler de vardır. Yine genellikle kaside nazım biçiminde yazılan ve baharın gelişinden, bahar bayramından ve baharın güzelliklerinin yeni yeni ortaya çıkışından bahseden bu şiirlere “nevruziye” adı verilir. Aslında konu itibarıyla bahariyelerle nevruziyeler arasında kayda değer bir fark bulunmaz. Belki her bahari-

yenin nevrüziye olmadığı düşünülebilir, fakat her nevrüziye aynı zamanda bir bahariye özelliği taşır. Kanaatimizce böyle bir ayrıma gidilmesinin temel sebebi çoğu zaman nevrüziyelere “nevrüz”, “nevrüz-1 muhterem”, “nevrüz-1 sultanî”, “nevrüz erdi”, “tabiatın uyanması”, “makdem” vb. sözcük ve ifadelerle başlanması, böylece şairin, baharın yeni gelmiş olması ve bahar bayramı ile ilgili bir şiir yazdığını ifade etmesi, bazen bu tür manzumelerin başına nevrüz şiiri olduğunu belirten başlıkların yazılmasıdır. Öte yandan şiir, bahariyeler gibi başlayabilir ve nevrüziye olabileceğini hissettiren ifadelere metnin içerisinde de rastlanabilir. Böyle kasideler de bahariyeler içinde nevrüziye olarak tasnif edilir/edilmelidir.

Edebiyatta nevrüz aydınlığa, vuslata, ömre, bayrama ve sevince itlak olunur. Bahar, saltanat, içtimai müessese, burç ve musiki makamı oluşu ile de ele alınır (Karaköse 2008: 176). Sevgilinin veya memduhunun yüzü ya da yanağı nevrüzdür. Padişahın adaletli devri de nevrüz olarak değerlendirilir (Sarıçiçek 2007: 232). Şairin, nevrüzü ve baharı anlatmasındaki amaç, muhatabını övmektir. Baharın bereketi, sevinci ve coşkunluğu nevrüzün cömertlik kavramı ile birlikte anılmasını da sağlamıştır.

Nevrüz konusunda Türk edebiyatında yazılan müstakil eserlerin ilk örneklerinden biri 15. yüzyıl Çağatay sahası şairlerinden Lutfî'nin *Gül ü Nevruz* isimli eseridir. Gerek bu sahada, gerekse Osmanlı (Batı Türkçesi) sahasında nevrüzü konu edinen şairlerin sayısını tespit etmek, neredeyse tüm klasik dönem şair sayısını tespit etmek demek olacaktır ki bunu eksiksiz başarabilmek mümkün görünmemektedir. Bu da demek oluyor ki nevrüziye yahut nevrüze da değinen bahariye yazmayan şair belki de yoktur. Klasik Türk Edebiyatında nevrüz konusuna yüzeysel olarak değinen Müjgân Cunbur, konu ile ilgili çok örnek olduğunu belirttikten sonra Nedim'in Damat İbrahim Paşa methiyesi olan nevrüziyesi, Yahya'nın Sultan Ahmet methiyesi olan nevrüziyesi gibi örnekler üzerinde durmuş, özellikle Bâkî'nin şiirlerindeki nevrüz motifine değinen bir yazı kaleme almıştır.² Aynı yazar bir başka

² Bkz. M. Cunbur; “Klasik Edebiyatımızda Nevruz”, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yayınları, Ankara 1995, 37.

çalışmasında Rahmi Çelebi'nin Sultan 2. Selim'e yazdığı nevrüziye, Neylî'nin Şehit Ali Paşa için yazdığı nevrüziye ve Re'fet Bey'in Damat İbrhim Paşa için kaleme aldığı nevrüziye üzerinde durmaktadır.³ Aynı konu üzerinde benzer bir bildiri sunan Filiz Kılıç ise nevrüziyelerin ilk örneklerine 14. yüzyılda rastlandığını belirttiikten sonra Kadı Burhaneddin, Şeyhî, Ahmet Paşa, Necatî, Bâkî, Cinanî, Nef'î, Nev'î, Şerif, Zaîfî, Nedim gibi şairlerin nevrüziyelerinden söz etmektedir. Bu çalışmada ayrıca Cevrî'nin Sultan İbrahim'e sunmak üzere kaleme aldığı kasidenin metnine de yer verilmiştir.⁴ İrfan Aypay, Ramazan Sarıççek ve Saadet Karaköse de Klasik Türk Edebiyatında nevrüz konusu ve nevrüziye şiirleri üzerine bilimsel yayımlar yapmış araştırmacılardandır (bkz. Kaynakça). Söz konusu makalelerde klasik edebiyat döneminin çeşitli devrelerine ait nevrüziye örnekleri üzerinde durulmuştur. Öte yandan çeşitli nazım şekillerinde yazılmış nevrüz örneklerine dair antoloji çalışması da konuyu örneklendirmekte ve örnekler üzerinden toparlamaktadır.⁵

İsmail Güleç, Kenzî'nin nevrüziyesini incelediği makalesinde, Müjgân Cunbur'dan naklen Klasik Türk Şiirinde nevrüzü bayram olarak ilk zikreden kişinin, *Kenzü'l-Küberâ* (803/1401) isimli eserinde nevrüz gündüzlerini bayram ve gecelerini de Kadir ve Berat gecesi gibi tasvir eden 14. yüzyıl şairlerinden Şeyhoğlu olduğunu söyler (Güleç 2013: 774). Ardından nevrüz şiiri yazan şairlerden bazılarını şöyle sıralar: "Kâdî Burhaneddîn (ö.1398 ?), Şeyhî (ö.1431), Ahmet Paşa (ö.1496), Necâtî Bey (ö.1509), Karamanlı Nizâmî (ö.1469-73?), Zâtî (ö.1546), Bâkî (ö.1600), Fuzûlî (ö.1566), Hayâlî (ö.1557), Bağdatlı Rûhî (ö.1605), Nev'î (ö.1599), Tâcîzâde Cafer Çelebi (ö.1515), Figânî (ö.1532), Rumelili Zaîfî (ö.1553), Usûlî (ö.1539), Nâtîkî (ö.1595'ten sonra), Hayretî (ö.1534), Âhî Çelebi

³ Bkz. M. Cunbur; "Nevruzda Çiçeklenen Şiir Bahçelerinden Bir Demet", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yayınları, Ankara 2000, 81.

⁴ Bkz. F. Kılıç; "Osmanlı Devletinde ve Klasik Edebiyatımızda Nevruz", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yayınları, Ankara 2000, 203.

⁵ Bkz. N. Aytuzlar (ve diğerleri); *Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi*, AKM Yayınları, Ankara 2004.

(ö.1523) Âşık Çelebi (ö.1572), Üsküplü İshâk Çelebi (ö.1537), Gelibolulu Âlî (ö.1600), Mesîhî (ö.1512'den sonra), Mihrî Hatun (ö.1512'den sonra), Nev'î (ö.1599), Yahyâ Bey (ö.1582), Bâlî (ö.1553), Günâhkâr (ö.1615'ten önce), Hecrî (ö.1557), Nef'î (ö.1635), Şeyhülislam Yahya (ö.1644), Ganîzâde Nâdirî (ö.1627), Nâilî (ö.1666), Neşâtî (ö.1674), Fehîm-i Kadîm (ö.1647), Mezâkî (ö. 1676), Bahtî (I. Ahmed) (ö.1617), Sabrî (ö.1645), Cevrî (ö.1654), Mehmed Nazîf (ö.1693), Nâmî (ö.1673), Tecellî (ö.1695), Lâ-Mekânî (ö.1625), Nedîm (ö.1730), Nâzım Yahya (ö.1727), Fıtnat Hanım (ö.1780), Sürûrî (ö.1814), Sâmî (ö.1733), İzzet Bey (ö.1809-10), Sünbülzâde Vehbî (ö.1809), Muvakkizâde Mehmed Pertev (ö.1807-8), Mehmed Şerîf Bey (ö.1790), Neylî (ö.1748), Osmanzâde Tâib (ö.1724), Edirneli Kâmî (ö.1724), Abbas Vesîm Efendi (ö.1761-2), Üsküdarlı Hakkı Bey (ö.1894), Eşref Paşa (ö.1894), Bursalı Mehmed İffet (ö.1840?), Şeref Hanım (ö.1861), Nigârî (ö.1886), Harputlu Rahmî (ö.1884), Şânîzâde (ö.1826)" (Güleç 2013: 774-777).

b. Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'nin Nevruziyeleri

Konumuz olan dört nevruziye kasidesi, 2011 yılında tarafımızdan yayımlanan *Mecmûa-i Kasâid-i Türkiyye* isimli, çeşitli özellikleriyle ilgi çekici olan ve bir hayli hacimli kaside mecmuasında yer almakta olup sırasıyla Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'ye aittir.⁶ Medhî'nin nevruziyesi 51a yaprağında olup 43. şiiirdir. Sücûdî'nin nevruziyesi 76a yaprağında yer alan 64. şiiir, Cafer Çelebi'nin nevruziyesi 125a yaprağındaki 107. şiiir, Lutfî'nin nevruziyesi ise 221a yaprağında bulunan 181. şiiirdir. Bunlardan Cafer Çelebi'nin kasidesi, yayımlanan divanın 25. şiiiri olarak karşımıza çıkmaktadır (Erünsal 1983: 133-138). Aslında yalnızca söz konusu mecmuada bizim "Bahariye" diye tasnif ettiğimiz yaklaşık yetmiş şiiir bulunuyor. Ancak "Medhiye" vb. diye ayırdığımız ama kısmen bahar tasviri içeren kasideler de yok değildir. Dolayısıyla nevruziye kasidesi diye net bir biçimde ele aldığımız bu dört şiiir, elbette aynı zamanda birer bahariye sayılmalıdır.

⁶ Karavelioğlu; *Mecmûa-i Kasâid-i Türkiyye*, TDK Yayınları, İstanbul 2015.

Nevruziyelerden ilki, 15. yüzyılın son çeyreği civarında doğduğu tahmin olunan Medhî'ye aittir. Amasya yakınlarındaki Lâdik kasabasından olan şair, Hacı Musa olarak bilinir. Kasideleri ve gazelleri vardır. Bir kaç defa hacca gidip geldiği bilinen Medhî'nin şiirleri didaktik ve nasihat-âmiz özellikli manzumelerdir (Canım 2000: 496-497). Medhînin nevruziyesi baştan sona bahar ve nevruz tasvirinden ibarettir. Bir başka ifadeyle herhangi bir kimseye methiye vb. değildir. 24 beyitten ibaret olan bu kısa kaside, Medhî'nin elde bulunan az sayıdaki diğer şiirleri gibi nasihat etme maksadını taşır. İlk 14 beyit boyunca nevruz ile birlikte baharın gelişi anlatılır, 15. beyitten itibaren, nevruz ve baharın anlamından hareketle insanlara öğütler verilir:

Çiçekler kandile benzemektedir. Onların kandil gibi parıldaması, yani açması tüm cihanın bağ ve bahçesini, çayırıklarını aydınlatmış, güzelleştirmiştir. Çimenlerin çıkması yeryüzünün örtüsünün serilmesine, dağ eteklerinde çiçeklerin çıkması ise renkli otağların kurulmasına benzetilmiştir. Nevruz günlerinde bizatihi dağ lale gibi açılmış, taze menekşeler her yanı kuşatmıştır. Jaleler bahçede inci gibi dağılmışlar, gelincik çiçekleri dağı bürüyüp donatmıştır. Saba, attar dükkânı açmış olmalı ki dimağları hoş kokular kaplamıştır. Sarıçiçek gök renkli çemende yıldız aksi yahut altın orağı gibidir. Bu ifadede gök renkten hareketle gökyüzü düşünüldüğünde sarıçiçekler ve orak teşbihi ile yıldız ve hilâl de akla gelmelidir. Kırlar baştanbaşa nur deryası gibi olmuş yahut yeryüzü gökten kandil yakmıştır. Gül budağı yine bülbüller için binlerce kanlı temren hazırlamıştır. Kuşların iniltisine bahçenin bitkileri kulak kesilmiştir. Gül mumunu her an dikenler içinde görünce bülbüllerin yürek yağları erir. Nergis eline altın kadehi alıp çemen meclisinde ayakta durur. Saba, sevgilinin dudağını anmış olmalı ki goncanın nazik dudağı sulanmıştır. Sümbül, sevgilinin kara saçı gibi gönül kuşlarına tuzak kurmuştur. Çemen hurileri de (çiçekler) güzeller gibi yağmacı düşman olmuştur.

15. beyitten itibaren şair kendi şahsında insanlara nasihatte bulunur: Zaman akarsu gibi çağlar, geçer. Bu beş on günü ganimet bilmek gerekir. Nergisin gözkaçağı, sonunda fena kadehini içeceğim diye açılmaz. Goncanın gönlünün kan dolmasını düşün; acep lalenin bağrındaki yara nedendir? Mal ve mülke kul olma, kendini kurtar; bend ü bağı

ayağından çöz. Dünyada yedi iklime ferman süren padişahlar hani nerede? O hikmetle yaşayanlardan sağ olan var mı, nerede? Bir gün işin elden gider. Ardındaki yükü indir, ayağı (kadehi) kaldır. Zaman bağının, Allah'ın emriyle halka ne defterler açtığını seyret. Bugün kuşların zikrine kulağı tut, zamanın masalını unut, oyunu şakayı bırak. Ey Medhî, ömrünün baharını geçirdin, ama deli gönlün yine de bayağı.

Görüldüğü gibi şair, nevruzla birlikte tabiatın canlanmasını, adeta ölü iken hayat bulmasını insan ömrünün de tükeneceği ve zamanın değerinin iyi bilinmesi gerektiği gibi sıradan görünen bir öğüt etrafında tasvir etmektedir. Klasik Türk Edebiyatının mazmunlarını, telmih ve teşbih unsurlarını başarıyla kullandığı görülmektedir. Kaside, Latifî'nin şair hakkında söylediğini doğrular bir biçimde şiirde fayda faktörünü öne çıkaran bir örnek teşkil etmektedir. Bir başka farklı yanı ise ne methiye ne hicviye türü olup, şairin yalnızca kendi nefsinin muhatap tutarak insanlara nevruz üzerinden mesaj verme amacını gütmesidir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Hezec: + --- / + --- / + ---

1. Uyandı yine envâruñ çerâğı
Cihânuñ rüşen oldı bağ u râğı
2. Döşendi yér yüzünüñ fers-i sebzi
Kuruldu taşlaruñ rengin otağı
3. Açıldı lâle-veş nevrüz kühu
Kuşatdı ter benefşe şol u şağı
4. Pür étدی jâle lü'lü' birle bağı
Tonatdı la'l-i terden lâle taşığı
5. Şabâ açdı meger dükkân-ı 'aṭṭār
Güzel hoş hoşular tutdı demâğı
6. Şaru çiçek midür bu gök çemende
Ya yılduz 'aksi mi ya zer orağı
7. Ya şahrâ baħr-i nür oldı ser-â-ser
Ya gökden yağıdı yér yér yér çerâğı

8. Yaraqladı hezārān anlı peykān
Yine b lb ller iun g l budağı
9. İnjild sine her zurz r-ı z r n
Neb t-ı murđz r urmuş ulağı
10. G r p g l şem'ini h r ire her dem
Er r b lb ller n y reği yağı
11. Ayağ  zre urup bezm-i emende
Eline nerges ald'altun ayağı
12. şab  y r n lebin zikr  tdi beņzer
şulandı ğoncen n n z k udağı
13. ara z lfi gibi s nb l nig ruņ
G n l uşlarına urdı duzağı
14. emen h r leri dağı g n l h y
G zeller gibi hep yağmacı yağı
15. Aar şular gibi ağlar geer ağ
Ğan met g r beş on g n gel bu ağı
16. Fen  c m n iem d y  g r  hir
Aılmaz nerges n g zi apağı
17. Dil-i ğonce niun h n oldu fikr  t
Nedend r l len n bağrında dağı
18. Gel  z d ol ul olma m l   m lke
Bıra elden ayadan bend   bağı
19. anı ol p dişehler kim cih nda
S rerlerdi y d'ikl me yasağı
20. anı ol hikmet ile dirilenler
Birin n var mı g re şimdi şağı
21. Gider elden un  hir k r-b ruņ
Ir araņdan y ki aldur ayağı
22. Tem ş   t ki H  emriyle h lka
Ne defterler aupdur dehr b ğı

23. Kulağı tut bu gün zıkr-i tıyūra
Unut efsâne-i dehri ço lâğı
24. Bahârın 'ömrüñ éy MEDHÎ geçürdüñ
Delü gönlüñ velî yine bayağı

İkinci nevruziye 16. yüzyıl şairlerinden Sücûdî'ye ait 67 beyitlik bir kasidedir. Sehî ve Latîfî'ye göre Prizrenli, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi'ye göre ise Kalkandelenli olan şair, bir müddet sıkıntılı bir hayat sürdükten sonra Tâcîzâde Cafer Çelebi ve Piri Paşa'nın himayesine girmeyi başarmış ve yıldızı parlamıştır. Yavuz Sultan Selim zamanında önce divan kâtibi, sonra silahtarlar kâtibi olmuş, Kanûnî Sultan Süleyman zamanında da bu görevine devam etmiştir (Canım 2000: 296-297, İsen 1998: 199, Kılıç II 2010: 944-945, Kutluk 1978: 449-450). Hayatı hakkında bilinenler bunlardan ibarettir. Veziriazam İbrahim Paşa methiyesi olan nevruziyenin 1-24. beyitleri uzun nesip bölümünü meydana getirir:

Nevruzun erişmesiyle cihan süslenmiş, âlem cennet bahçesinin kiskanacağı bir hâl almıştır. Bahar rüzgârı ölmüş tabiata can üflemiş ve her yeri süsleyerek cennet bahçesine döndürmüştür. Ölmüş toprağa can kokusunu veren sabah yeli mi yoksa ruh sunan bahar rüzgârı mıdır? İlkbahar, kışın büyüsunü sihirle bozmuş ve her gizli hazine yeryüzüne varını yoğunu göstermiştir. Ölmüş bitkiler topraktan yüz gösterip can bulmuştur. Böylece Allah, inkârcılara haşır ahvalini bildirmiştir. Bahar nakkaşı çemende yine ince bir sanat göstermiş, böylece gül bahçesi haremi Çin nakışhanesine dönmüştür. Dünya İrem Bağı mıdır yoksa cennet bahçesi mi? Çünkü onda ne kış korkusu var ne de can güneşinin korkusu, hayatın biteceği endişesi... Sabah rüzgârı hizmetçisi, çemen tahtında bulunan reyhan padişahının üzerine buluttan misk kokulu bir gölgelik kurdu. Bir attar gibi olan sabah rüzgârı bahçede dükkân açmış olmalı ki bostanın dimağı hoş kokularla kokulanmıştır. Çemen çocukları türlü renklerle süslenmiş, dünya gelini yaşlıyken gençleşmiştir. Goncalar gülümsedi, servinin akli başından gitti, gül güldü. Acaba bülbüller noldu da âh u figan eder, bilmiyorum. Gül meclisinde bülbüle eziyet ederek kan yutturmasa lalenin yüzüne şarab-ı ergavan vurmazdı. Menekşe bahçede yeni okula başlayan çocuk gibi baş eğmiş, dilberin saçının evsafını ezber eder gibidir. Lale gül bahçesine kızıl şarapla geldi.

Çünkü dünyanın ömür baharına hazan ermektedir. Yeryüzü, nergis ve nesrinin yıldız, akarsuyun da Kehkeşan olduğu gökyüzüne benzedi. Gümüş bedenli nergis, herhâlde çemen şahına armağan iletmek için eline altın kadeh almış. Dadısı gül çocuğunu dikenin zararından kaçırıp boynuna goncalardan muska bağladı. Görüneni gökkuşağı sanmayın, bahçeden felek aynasına âşıkların emirinin aksi düşmüş. Dünya bahçesinde görünen nergis değildir, çemen aynasında görünen yıldız yansımalarıdır. Susen, seher vakti çini sancaklar kaldırıp elinde kılıçla Çin ülkesinden gelen bir pehlivan gibidir. Çemen, mavi elbiseli bir pınar mı yoksa dal üzerinde yer tutmuş bir yeşil güvercin mi? Gümüş bedenli nergis, lalenin kandilini yakmak için gül bahçesi meclisine nice altından şamdan getirmiş. Yasemin çiçeği, çemende baştan ayağa dil olup semen simalı güzellerin vasfını anlatmak için ağzını açmış. Bağ meydanı bir saç sünbül, yüzü gül güzele döndü. Bahçıvan, elbette içinde sert rüzgâr esmesini istemez.

Böylece nasib kısmını tamamlayan şair, kasidenin 25. beyti olan,

Bezm-i gülşende seher bülbül ser-âğâz eyleyüp
Oğudı bu şi'ri kim dillerde ola dâstân

beytiyle, yani “seher vakti gül bahçesi meclisinde bülbül konuşmaya başlayıp dillerde destan olsun diye bu şiiri okudu” diyerek bir gazel söyleyeceğini bildirir ve tegazzül bölümü için girizgâh yapar.

Kasidenin 26-33. beyitleri tegazzüldür. Burada şair, gazelin temel özelliklerini ve kasidesinin nevruz konulu oluşunu da dikkate almak suretiyle sevgiliyi över: Ey servi boylu sevgili, gül yüzün cennet bahçesi midir yoksa hattının gülü Firdevs bağından mı nişan vermiştir? Gönlüm sen gönül çekici serviden yana su gibi aktı. Can da ayağına yüz sürmeye revan oldu. Gül yüzün olmadan cennet bahçesi bana cehennemdir. Bülbüle gülzar olmayınca cennet bağı zindan olur. Can nakdini verince vuslat metana elim ermez. Aşkının pazarında arzudan yana zarar ettim. Âşıklar aşkında mihnet oklarından gam yemez. Ey gül, bülbüle diken-den yuva olsa şaşılır mı? Senin vuslatının esintisi aşk bahçende erişmezse ey Halilim, bana cihan bahçesi sensiz ateş olur. Ey ağzı tatlı sevgili, ehl-i zevki cevri ile kırdın geçirdin. Sana zamanın padişahı derlerse yaraşır. Gözün, ne zamana kadar gönüller avlamak için yan bakışını tuzak eder? Kaşların, ne vakte kadar can kasdı için tuzak kurar?

Uzun kasidenin arasındaki bu soluklanmadan sonra şair, methiyeye girizgâh yaparak asıl maksadını anlatmaya koyulacaktır. Kasidenin 34. beyti olan şu,

Zulm-i bîdâduñ elinden kime feryâd édeyin
İlticâ étdüm aña k'oldur penâh-ı ins ü cân

beyti, “kahredici zulmünün elinden kime feryat edeyim? İnsanların ve cinlerin sığınağı olan o (padişaha) iltica ettim” anlamıyla açıkça methiyeyi haber vermektedir:

35-55. beyitler methiyedir. Vezirlik makamının sahibi, Hz. İbrahim'in yolunun yolcusu, zamanın veziri İbrahim Paşa, adalet güneşinin doğuş yeri, cömertlik menbaı, cihan halkının özü, padişahın makbulü, isteğine ulaşmış, herkesin arzusunu yerine getiren, iş buyurucu, mutlu, saflar delen, ordular kıran, düşmanı öldürücü, ülkeler alıcı bir vezirdir. Baht genci, akıl yaşlısı onun emrine ram olur. Yaşlı genç herkes fermanına bende olmuştur. Adli zulüm ve sıkıntı Ye'cüc'üne sağlam bir sed, devletin eşiği âleme güvenilir bir yerdir. Cihanın intizamına onun re'yi kefilidir. Zamanın menfaatini adli garanti etmektedir. Ey nâzenin vücudu memleketin cismine can olan vezir, senin her yere ulaşıcı hükmün âleme can verir. Sen öyle bir yücelik göğünün hümasıydın ki kasrının üstüne felek, gök renkli güvercin gibi döner durur. Güneş ve ay gece gündüz yıldız ihtişamlı hizmetçileridir. Eşiğinde biri kapıcı biri bekçidir. Feleğin geceyi aydınlatan ayı yücelik meclisinin mumudur. Güneş, devletin kasrında altından bir toptur. Cennet kızları, oğlanları ve melekler sofranın aşçısıdır. Allah'a yakın melekler, meclisinin yelpazecisidir. Adlinin baharı dünya bağına güzellik vereli onda ne kış korkusu vardır, ne de can güneşinin acelesi. Dünya bahçelerinde yer yer görünenler nergis değildir, senin lutfunun güneşi çemen yapraklarında altın saçar olmuştur. Gökyüzü kılıcının aksiyile nur u fer bulsa şaşılmaz, elbette akarsu bahçeye tazelik verir. Savaş gününde kılıcın kınından çıktığında ejderhanın ağzından ateş ve duman saçılır gibi olur. Onun adaletinin yen'i insaf eliyle silkelendiğinden beri ahir zamanın eteği zulüm tozundan pâktir. Bu adaletle Nûşinrevân dünyadan göçse ara yere ayak basmaz, yeri cennet olurdu. Lutuf kılıcın yeryüzünü baştan-başta cömertlikle tuttu. Cömertlik meydanında senin gibi bir pehlivan

hani nerede? Senin güzel vasfını kim anlatabilir acaba, bilmiyorum. Çünkü onun anlatımında akıl aciz, dil eksik kalır. VASFİNIN baharistanının çiçeklerini toplayıp bir bahçe yaptım ki ona hazan rüzgârı erişemez. Sen öyle bir saadet kaynağısın ki benim gibi nicesi eşliğine yaslanıp mutlu birer bey oldular.

Kasidenin 56-66. beyitleri fahriye ve şairin hâlini memduhuna arzını içeren bölümü meydana getirirler. Bilindiği gibi kasidelerde genellikle fahriye bölümü bulunur ve çoğu zaman bu bölüm içinde şairin kendinden söz ettiği, düşkünlüğünü dile getirdiği, muhababından isteklerini sıraladığı görülür. Sücûdî'nin nevrüziyesi de bir methiye olduğundan, bu tür şiirlerde genellikle rastlandığı üzere fahriyeye geçilir ve durum arz edilir. Sücûdî bu bölümde İbrahim Paşa'ya şöyle seslenmektedir: Ben o ilim, fazilet ve marifet deniziyim ki tabiatım senin övgünün okyanusuyla inciler saçıcı oldu. Ey vezir, benim hâlim sana gün gibi bellidir. Bana zulüm ve kötülük eden elbette kara bahtımdır. Ok atıcı olanlar benim ok gibi doğru olduğumu hep bildiler. Peki eğri bakışlı felek elif boyumu niçin yay'a döndürdü? Ne zamana kadar zillet toprağında ayaklar altında kalacağım? Daha ne vakte kadar bu işi alçaklık olan dünya elinden âh edip inleyeyim? Nice yıldır dünyayı yel gibi arayıp taradım, dolaştım; talihimde mutluluktan asla bir nişan bulamadım. Sonunda senden bana mutluluk erişsin diye eşliğinin tozuna yüz sürerek geldim. Bundan böyle kemal sahipleri iltifatına mazhar olsun. Zira senin gibi ilmi üstün tutan ve nüktedan biri nerede var? Himmət elbisesi ümidi yelkenli olmasaydı vücut kayığı zillet denizinde batardı. Sücûdî kulun eşliğini secdegâh edindiği için umarım Allah kapıyı açar. Ey dil, kısa kes, baş ağrıtmayı bırak, zira o padişah gibi olan vezir hâline vakıftır. Onun vasfı senin hâlin gibi anlatılamayacağı için sadakatle onun devletinin duasını diline vird edin.

Nihayet bütün bu yakarışların sonunda kaside dua beytiyle (67. beyit) sona erer. Bu kısa dua, nevrüziyeye uygun bir biçimde kaleme alınmıştır. Şair, İbrahim Paşa için "gökyüzü bostanında ilkbahar oldukça Allah, ömrünün baharına asla hazan eriştirmesin" diye niyazda bulunur.

*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün**Remel:- + -- / - + -- / - + -- / - + -*

1. Rüz-ı nevrüz érdi zeyn oldı bahâr ile cihân
Mağdeminden oldı 'âlem reşk-i gülzâr-ı cinân
2. Nefh-i rûh étدی meger ecsâda enfâs-ı nesîm
Yâ cihâne vérđi zîb ü fer bihişt-i cāvidân
3. Luţf-ı enfâs-ı şabâ mı yâ nesîm-i rûh-bağş
Kim vérür emvât-ı ħākîye dem-â-dem bûy-ı cân
4. Sihr édüp bozdı tılsımını şitânuğ nev-bahâr
Yir yüzine varın izhâr étđi her genc-i nihân
5. Ħâkden baş Ʒaldurup cân buldı emvât-ı nebât
Münkire bildürđi ħaşr aĥvâlini Ħağ bî-gümân
6. Ħurdeler geçmiş çemende yine nağğâş-ı bahâr
Şan nigâristân-ı Çîn oldı ħarîm-i gülsitân
7. Ravza-i bâğ-ı İrem mi dehr yâ gülzâr-ı ħuds
K'anda ne ħavf-i zemistân var ne bîm-i mihr-i cân
8. Ķurđı evreng-i çemende mihter-i bād-ı şabâ
Ebrden şâh-ı reyâĥîn üzre müşğîn sâyebân
9. Vâr ise gülşende dükkân açdı 'aţţâr-ı şabâ
Kim mu'aţţerdür revâyiĥden meşâm-ı büstân
10. Dürlü reng ile müzeyyen oldı eţfâl-i çemen
Gel 'arûs-ı dehri gör pîr iken oldı nev-cevân
11. Ķonceler Ʒıldı tebessüm serv uğındı güldi gül
Bilmezem bülbüllere noldı k'ider âh ü fiğân
12. Bezm-i gülde bülbüle cevı ile Ʒan yutdurmasa
Lâlenüğ yüzine urmazdı şerâb-ı ergāvân
13. Tıfl-ı mekteb gibi baş egmiş benefşe bâğda
Zülf-i dilber vaşfını beşzer éder dâyim revân

14. Bāde-i ḥamrāyile geldi şakāyık gülşene
Bildim kim irer bahār-ı ‘ömrine dehrün ḥazān
15. Āsümāne döndi ezhār ile yēr yēr sebzezār
Nerges ü nesrīn nücüm āb-ı revāndur Kehkeşān
16. Nerges-i sīmīn-beden almış ele zerrīn-ḳadeḥ
Ġālibā iltür çemen şāḥna anı armağān
17. Ḥār zahmından kaçurup dāyesi gül tıflınuḡ
Çoncelerden bağlamışdur boynına ‘ıḳdū’l-lisān
18. Görinen ḳavs-i ḳuzeḥ şanmaḡ ḥarīm-i bāğdan
Çerḥ mir‘ātına düşmüş ‘aks-i mīr-i ‘āşıḳān
19. Sebzezār-ı dehrde nerges degüldür görinen
‘Aks-i encümdür çemen āyinesind’olmuş ‘ıyān
20. Sūseni gör çin seḫer çīnī ‘alemler ḳaldurup
Tīğ elinde gūyiyā Çīnden gelür bir pehlevān
21. Yoḫsa bir bıḡār-ı ezraḳ-pīreḫen mi sebz-püş
Gök kebüterdür ya ḥod şāḥ üzre ḫutmuşdur mekān
22. Nerges-i sīmīn-beden yaḳmağa şem‘in lālenüḡ
Bezm-i gülzāre getürmüş néçe zerrīn şem‘dān
23. Başdan ayağa zebān olup çemende yāsemem
İtmege vaşfın semen-sīmālaruḡ açmış dehān
24. Bir şaçı sūnbül yüzi gül ḥūba döndi şāḥn-ı bāğ
İstemez yavuz yél esdüḡin içinde bāğbān
25. Bezm-i gülşende seḫer bülbul ser-āğāz eyleyüp
Oḳudı bu şī‘ri kim dillerde ola dāstān
26. Gül yüzüḡ gülzār-ı cennet midür éy serv-i revān
Verd-i ḫaḫḫuḡ verdi yā Firdevs bāğından nişān
27. Akdı göḡlüm şu gibi sen serv-i dil-cūdan yaḡa
Cān daḫi ayaḡuḡa yüz sürmege oldı revān
28. Gül yüzüḡsüz gülşen-i cennet cehennemdür baḡa
Bülbüle gülzārsuz zindān olur bāğ-ı cinān

29. Nağd-i cān vérüp metā‘-ı vaşlüne érmez elüm
Eyledüm bāzār-ı ‘ışkuñda taşavvurdan ziyān
30. Ğam yémez ‘ışkuñda miñnet oklarından ehl-i ‘ışk
Tağ mı éy gül bülbüle olsa dikenden āşiyān
31. Ravza-i ‘ışkuñda érmezse nesīm-i vuşletüñ
Od olur sensüz Ğalīlüm baña gülzār-ı cihān
32. Kırduñ éy şīrīn-dehen şāhib-mezākı cevri ile
Şaña dirlerse sezādur Ğusrev-i şāhib-kırān
33. Néçe bir dil almağa eyler gözüñ Ğamzeñ kemīn
Néçe bir cān kaşdına ebrūlaruñ qurur kemān
34. Zūlm-i bīdāduñ elinden kime feryād édeyin
İlticā étdüm aña k’oldur penāh-ı ins ü cān
35. Şāhib-i şadr-ı vezāret sālīk-i rāh-ı Ğalīl
Ya’ni İbrāhīm Paşa āsef-i devr-i zemān
36. Maṭla‘-ı mihr-i ‘adālet menba‘-ı cūd ü seḫā
Zübde-i ḫalk-ı cihān maḳbūl-i şāh-ı kām-rān
37. Kām-kār ü kām-baḫş ü kār-fermā kām-bīn
Şaf-der ü leşker-şiken düşmen-küş ü kişver-sitān
38. Rām olupdur emrine baht-ı cüvān ü ‘aql-ı pīr
Bende-i fermān-beri olmuş-durur pīr ü cüvān
39. ‘Adlidür zūlm ü sitem Ye‘cücine sedd-i sedīd
Āsitān-ı devletidür ‘āleme dārü’l-emān
40. İntizāmına cihānuñ re‘yi olmuşdur zāmīn
İntifā‘ına zemānuñ ‘adli olmuşdur zāmān
41. Cān vérür ḫükm-i revān-baḫşuñ vücūd-ı ‘āleme
Éy vücūd-ı nāzenīnūñ memleket cismine cān
42. Ol hümā-yı evc-i rif‘atsin ki kaşruñ üstine
Bir hevāyī gök kebüter gibi döner āsümān
43. Mihr ü meh ḫuddām-ı encüm-iḫtişāmüñ rüz ü şeb
Āsitānuñda biri derbān birisi pāsban

44. Bezm-i kadrün şem'idür mäh-ı şeb-efrüz-ı felek
Devletün kaşırında zerrin topdur mihr-i cihân
45. Çāšnīgīr-i ta'āmün hūr ü ğilmân ü melek
Mirviha-gerdân-ı bezmün zümre-i kerrübiyân
46. Bâğ-ı dehre véreli 'adlün bahârı i'tidâl
Anda ne havf-i şitâ var ne şitâb-ı mihr-i cân
47. Görinen yér yér riyâz-ı dehrde nerges degül
Mihr-i luţfuñ olmuş evrâk-ı çemende zer-fişân
48. 'Aks-i şemşîrünle nola nūr ü fer bulsa semâ
Gülşene neşv ü nemâ vérür belî âb-ı revân
49. Rüz-ı rezm içinde kim tîğün niyâmından çıkar
Şan dehân-ı ejdehâdan saçılır nâr ü dühân
50. Āstīn-i 'adli silkelden yed-i inşâf ile
Pâkdür gerd-i sitemden dâmen-i âhîr zemân
51. Cennet olurdu yéri a'râfa başmazdı kâdem
Gitse bu 'adl ile dünyâdan eger Nüşinrevân
52. Tîğ-i luţfuñ yér yüzün tutdı ser-â-ser cüd ile
Kamı meydân-ı keremde saña benzer pehlevân
53. Bilmezem vaşf-ı bedî'ün kim beyân eyler 'aceb
Kim anuñ şerhinde 'âciz 'aql kâşirdur lisân
54. Cem' édüp vaşfün bahâristânunuñ ezharını
Bir gülistân bağladum k'irmez aña bād-ı hazân
55. Sensin ol kân-ı sa'adet kim eşigün yaşdanup
Neçe benüm gibi kullar oldı mîr-i kâm-rân
56. Benven ol ğavvâş-ı baħr-ı'ilm ü fazl ü ma'rifet
Kim olupdur kılzüm-i medhünde tab'üm dür-fişân
57. Āşefâ gün gibi rüşendür benüm hâlüm saña
Baña zulm ü ğadr eden baht-ı siyâhumdur hemân
58. Oğ gibi toğrulıgum hep bildi tîr-endâz olan
Çerh-i kec-rev yâ niçün kıldı elif kaddüm kemân

59. Néçe bir olam mezellet toprağında pây-mâl
Dehr-i dün-perver elinden néçe bir âh ü figân
60. Néçe yıldur yél gibi kıldum cihânü cüst-ü-cü
Tâlî'ümde bulmadum ašlâ se'âdetden nişân
61. 'Āķıbet yüz sürüyi geldüm eşigün tozına
Kim vücüdünden baña éde se'âdet iķtirân
62. Umaram Őimden girü manzûr ola ehl-i kemâl
Kande var zâtuñ gibi dâniş-güzîn ü nüktedân
63. Ğarķ olurdu baħr-i zilletde vücüdüm zevraķı
Câme-i himmet ümîdi olmasaydı bād-bân
64. Çün SÜCÜDİ benden édindi eşigün secdegâh
Umaram kim feth-i bâb éde Ğudâ-yı Müste'an
65. İhtişâr eyle dilâ Őimden girü taşdı'ı ķo
Ğâlünje çün vâķıf oldu âşef-i Ğusrev-nişân
66. ÇerĞ olunmaz çün senün Ğâlün gibi vaşfı anuñ
Şıdķ ile eyle du'â-yı devletin vird-i zebân
67. Bûstânında sipihrûñ olduğınca nev-bahâr
Ğaķ bahâr-ı 'ömrünje érgürmesün hergiz Ğazân

Yazıya konu olan üçüncü nevruziye, 15. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve Yavuz Sultan Selim döneminde öldürölmüş olan ünlü Şair Tâcîzâde Cafer Çelebi'ye aittir. Cafer Çelebi, 1452 yılında Amasya'da dünyaya gelmiştir. Babası Şair, münŐî ve hattat olan Tâcî Bey, Őehzâde Beyazıt'a Amasya'da defterdarlık yapmış ve Amasya seraskerliğı görevini yürötmüşdür. Tacizade Cafer Çelebi ilk eğitimini Amasya'da almış, öğrenimini ilerletmek için Bursa'ya gitmiŐtir. Hacı Hasanzâde'den müla-zım olmuş ve Simav'da bir medreseye tayin edilmiş, ardından orada kadı olarak görev yapmışdır. Edirne'deki II. Beyazıt vakfının mütevel-liliğini yapmış, ardından İstanbul'da Mahmut Çelebi Medresesi'ne tayin edilmiştir. 1497'de Divan-ı Hümayun'a niŐancı olmuştur. II. Beyazıt'ın son dönemlerinde bir süre görev almamış, Yavuz Sultan Selim tahta geçtikten sonra 1513 yılında tekrar niŐancılığa getirilmiŐtir. Yavuz Sultan Selim ile birlikte Çaldıran Seferi'ne çıkmış, sefer dönüşünde Anadolu kazaskerliğı görevine tayin edilmiştir. Sefer dönüşü kışı geçirip bir son-

raki yıl sefere devam etmek amacıyla Amasya'da durulmuş fakat İstanbul'a dönmek için yeniçeriler isyan çıkarmıştır. Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a dönünce isyanın sorumlularını araştırmış, isyanın sorumluları arasında Çelebi'nin de olduğunu öğrenince 18 Ağustos 1515 tarihinde şairi idam ettirmiştir. *Divan, Hevesname, Mahrûse-i İstanbul Fetihnamesi ve Münşeat*'ı bulunmaktadır (Erünsal 2010: 39, 353-356 ve aynı yazar 1983: XXIII vd.).

Cafer Çelebi'nin, Sultan II. Beyazıt methinde kaleme aldığı 54 beyit uzunluğundaki nevrüziye kasidesi, konunun ele alınışı, teşbih ve telmih unsurları, mecazları ve tasvirleriyle usta bir şairin kaleminden çıktığı hemen fark edilen bir metindir. Kasidenin ilk 15 beyti nesib bölümünü meydana getirmiştir. Burada nevruzla birlikte gelen baharla tabiatın canlanması, çiçeklerin açısı, havanın ısınması, toprağın yeşermesi, suların bollaşması, lâtif rüzgârların esmesi, bahar yağmurları gibi tasvirler, son derece ilginç ve etkileyici benzetmelerle ve insanlara tavsiye üslubuyla ortaya konulmuştur:

Çemen Firdevs, sahra İrem Bağı gibi olduğu için güzellerle işret et, zira dünya fanidir. Gül bahçesini gör, Cennet bahçesi gibidir. Dallar zebecetten bir kasır, goncalar da o kasırların hurileridir. Bostan güya bir zümrüt sofadır da laleler o sofanın yakut şadırvanlarıdır. Nevruz ayı geldi, gonca çocuğunun alnındaki kızıl ben taze kurban kanı gibi görünüyor. Güller def tutar, bülbül ney'i nağme çalar. Gönül çeken servi raks eder, hoş mutluluk zamanıdır. Dün sular İskender'in kadehi gibi kurumuştur. Şimdi bahçelerde Hz. Hızır'ın ölümsüzlük çeşmesi var. Gül dalı bulug çağına erişmiş bir bakiredir de göğsünde goncalar peyda olan pistanını giymiş gibidir. Bahar rüzgârı, gönül süsleyicilik topunu sevgilinin saçından hile ile kapmak için gökkuşağını çevgân yapmıştır. Sabah rüzgârı goncadan yer yer sofralar açsa şaşılır mı? Zira çiçekler bahçenin bir haftalık misafiridir. Su, gül suyu dökmektedir. Galiba sabah rüzgârı bulut şişesini eline almış da gülsuyu dağıtıcılığı yapıyor. Yel, su üzerine yüz binlerce dalgalı şekil çizip laciverdî suyun yüzünü Çin puthanesine döndürmüştür. Dallar çiçeklenmiş sanma, her ağaç parmağını ağzına almış o şekillerin hayranıdır. Rüzgâr, yere ağaçların çiçeklerinden saçtıkça sanki mahşer günü gökten yıldızlar dökülmektedir. Ayağının bastığı yerler yemyeşil olduğuna göre serve ikinci Hızır

dersem yaraşır. Bulut, şimşek ve yağmurdan inci ve altın saçıcıdır. Sanki şahın altın ve gümüş saçan eli gibidir.

Kasidenin 16. beyti tegazzüle girizgâhtır. Şair,

Süz ile gül husrevi bezminde bu şi'ri okur
Bülbül-i şîrîn-nevâ k'ol meclisün hõş-hânıdır

yani, “yanıp yakılarak gül meclisinde bu şiiri okuyan hoş sesli bülbül o meclisin güzel sesli hanendesidir” diyerek bülbül (âşık, şair) dilinden bir gazel söyleyeceğini haber verir.

Tegazzül bölümü, hem geleneğin kurallarına, hem de nevruz konusuna uygun olarak kaleme alınmış on beyitlik bir gazelden ibarettir (17-26. beyitler). Gazel, Cafer Çelebi'nin gazellerindeki başarıyı gösteren bir örnektir: Felek o merhametsiz sevgilinin tutkunudur. Âlemi yakan güneş, yanan bağrının ateşidir. İki büklüm olmuş boyumun ipliğine dizilen kanlı yaş sanki gönül mürşidinin mercan tesbihidir. Sevgili hoş sözlerle gönlümde yer eylerse ne var? Şişeye girmek büyü ile perilerin şanıdır. Kırmızı dumanı ve âhının yeşilliğiyle gönül hastası olan âşık aşk derdinin bostanının lale ve reyhanıdır. Sevgili, âhuma acıyıp kolunu gösterse şaşılır mı? Eteğini yel açsa ne var, çünkü gül eteğidir. Bizden Cem ve Feridun kıssasını sorma, âşıkların bildiği mihr ü vefa destanıdır. Can ülkemin hâkimi güzeller olsa şaşılır mı? Zira her gül bülbülün gönül tahtının sultanıdır. Gül dalı, gam okunun yaralıdır. Diken cerrahı mil vurup temren çıkarmış, goncalar temreni. Nergisler, çiğ taneleriyle dolup her biri senin gamundan dolayı gözyaşı ile dolmuş baharın ağlayan gözleridir. Goncalar açıldı sanma, gül dalları sevgilinin boyunu görüp ağzını açmış hayranıdır.

27-45. beyitler nevruziyenin methiye kısmını teşkil etmektedir. Bu bölümde şair, asıl maksudu olan Sultan II. Beyazıt'ı alabildiğine metheder. Onun adalet, cömertlik, yücelik, kahramanlık, öfkesinin şiddeti, yegânelik gibi özelliklerini nevruz ve bahar terminolojisini kullanarak över: Kara gözün fitnedir, onu uykuya daldıran Sultan Muhammet oğlu Sultan Beyazıt'ın adaletidir. Yüce mevki ve izzet menbai, cömertlik ve mürüvvet ocağıdır. Cömertlik bulutu, kerem denizi, bolluk kaynağıdır. Güneş, senin sarayının pusuda hazır bekleyen süpürgeci; ay ise eşığının altın külahlı kapıcısıdır. Felek, senin aydınlık bahtına

zebun olsa şaşılır mı? Zira taliin taze bir genç felek ise ihtiyar ve fani bir pirdir. Kâfirlerin ömür harmanına her an ateş salan, kılıcının âlemi yakan şimşegi ve keskin hançeridir. Ey İskender kudretli padişah, sevgilinin dudağı ayağının toprağını öpmüş olmalı ki Hz. Hızır'ın ebedilik çeşmesi gibi olmuştur. Sen, sekiz cennetin senin yüceliğinin bağının sekiz yapraklı hoş açılmış gülü olan padişahsın. Sen, hilâlin çevgân, güneşin top, feleğin ise meydan olduğu yüce himmet şehsuvarısın. Senin devrinde hava sebepsiz yere suya zincir vurduğu için kabarcık onu zindanlara atsa yeridir. Hükümdarlar kirpiklerini gözleri üstünde tutsa şaşılır mı? Zira o kirpikler, senin gibi melek huylu bir padişahın sarayının kapısının süpürgesidirler. Eşiğinde süs için asılan top ayna baht ve talih göğünün dolunayıdır. Yücelik ve azamet bağın ebedi mamur olsun. Firdevs cenneti onun sıradan bir bahçesidir. Altından goncanın elindeki kadeh, gül şahının ayağı tozuna saçmak için altın heybesidir. Felek, yüceliğinin derecesine hayran olmalı ki hayretten hilal parmağını ağzına almıştır. Okyanus, senin cömert eline özendiği için yakut ve la'l taşları maden ocağının içinde hışmından kuruyan kanıdır. Ey padişah, hızla akan su (sağanak yağmur) felek ayağına asılı kılıcın olduğundan bu gök renkli yedi kat değirmen onun etrafında döner durur. Ne yere gitmeye kalksan atının ayağının izinin her biri fetih fermanınun baş kalesidir. Cimrilik ve zulüm evini yıkan, kılıcının keskin suyu ile cömertlik yağmurundur.

Padişahı böylesine öven şair için sıra kendini övmeye gelmiştir. Bu sebeple 46-48. beyitler fahriye bölümünü meydana getirir. Burada şair kendisini Selmân-ı Fârisî ve Hassan b. Sâbit gibi Fars ve Arap edebiyatlarının büyük şairleriyle denk görür. Ona göre feleği döndüren, yakıcı şiirleridir: Ey Hz. Peygamber sıfatlı padişah, Cafer, nazmunun mükemmelliği ile Farsın Selmân'ı, Arab'ın Hassan'ıdır. Can veren bağda gül bahçesini gören arif kişi, âlemin şahının meclisinde onun bir kölesinin divanı zanneder. Feleklere şevkten kararını alıp raks ettiren, dert ve gam meclisinde onun yakıcı terennümüdür.

Cafer Çelebi, şiirinin 49-51. beyitlerinde bir yandan kendini överken diğer yandan hâlini arz ederek kendisini acındırır ve padişahın ihsanını umduğunu açıkça söyler: Bu aciz kulunda görünen baştanbaşa faziletler, sen şahın cömertlik okyanusu ve sonsuz cömertliğidir. Lale, reyhan,

sünbül topraktan her ne bitse hepsi baharının yağmuru, ihsanının çokluğudur. Evvel cömertliğinin nimetiyle var olmuş olduğundan yine daha bol lutfuna mazhar olsa yeridir. Bu cümle ile şair, babasının da padişah hizmetinde bir memur olduğunu, kendisinin bu sayede nimetler ve imkânlar içinde büyüyüp yetiştiğini hatırlatmaktadır.

Üç beyitlik bir fahriyenin ardından üç beyitte hâlini övünerek arz eden şair, üç beyit uzunluğunda bir de dua ederek nevruziyesini bitirir. Âdetten olduğu üzere bu dua bölümü de kasidenin konusuna uygunluk gösterir. Bahçedeki dalları tak'a benzetirken padişahın sarayının revakları ile arasında ilgi kurar ve padişahın devlet ve saadetini böyle yüksek görerek devamı için Allah'a niyazda bulunur: Kıvrım kıvrım dallar nasıl ki bahçenin meydanının gök renkli tak'ı ve gül de sarayının şemsesi ise yüksek sarayının ve yüce kasrının en alçak tak'ı, devletinin yüksekliğini ifade eden felek olsun. Tertemiz zatın ya somut akıldır veya bizatihi nurdur. Cihanın canı olduğundan Allah onu daima ayakta tutsun.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel: - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Çün çemen Firdevs olup şahrâ İrem bostânıdır
Hür u gilmân ile'ışret ét ki dünyâ fânıdır
2. Ravza-i Rıdvân olupdur sâhat-ı gülzârı gör
Şâhlar kâh-ı zeberced gönçeler vildânıdır
3. Bir zümürürü soffadur güyâ ki şahn-ı büstân
Lâleler ol şoffanuş yâkût şadırvânıdır
4. 'İyd-ı nevrüz oldu vü alında tıfl-ı gönçenün
Şol kızıl beğ kim görünür tâze kırbân kıanıdır
5. Def tıttup güller olupdur nây-ı bülbül nağme-sâz
Serv-i dil-cû rakş urur hõş şâdlık devrânıdır
6. Dün şular kim câm-ı İskender gibi olmuşdı huşk
Sebzelerde şimdi Hızruş çeşme-i hayvânıdır
7. İrdi bir düşîzedür hadd-i bülûğa şâh-ı gül
Sînesinde gönçeler peydâ olan pistânıdır

8. Zülf-i dilberden dil-ārālīk topın ebr-i bahār
Kıapmağā bir lu'b ile kıavs-i kıuzeğı çevgānıdır
9. Sofralar açsa şabā yér yér 'aceb mi ğonceden
Çün şüküfe ravzanuğ bir haftelik mihmānıdır
10. Āb cüllāb-ı revān-bağış oldı beñzer kim şabā
Şīşe-i ebri ele alup gül-āb-efşānıdır
11. Şad hezārān şüret-i çīn nağş édüp şu üzre bād
Rüy-ı āb-ı lāciverdī Çīn nigāristānıdır
12. Şāhlar şanma çiçeklenmiş alup dendānına
Her şecer barmagı ol şüretlerün ğayrānıdır
13. Yire ezhār-ı şecerlerden nişār étdükçe bād
Dökilür gökden kevākib şan ki mağşer ānıdır
14. Çün ayağı başduğı yérler olupdur sebzezār
Yaraşur serve eger dirsem ki Hızr-ı şānīdür
15. Berķ u bārāndan ki dür-bār ü zer-efşānıdır şehāb
Şan ki şāhuğ dest-i zer-bağış ü güher-efşānıdır
16. Süz ile gül ğusrevi bezminde bu şı'ri okur
Bülbül-i şīrīn-nevā k'ol meclisün ğöş-ğānıdır
17. Ol meh-i nā-mihribānuğ çerğ ser-gerdānıdır
Şems-i 'ālem-tāb tāb-ı sīne-i süzānıdır
18. Rīşte-i kıadd-i dü-tām üzre dizilen kıanlı yaş
Ğüyyā dil mürşidinün şübħa-i mercānıdır
19. Nola ğöş ğüftār ile sīnemde yér eyleyse yār
Şīşeye ğirmek füsün ile perīler şānıdır
20. Dūd-ı sürğ ü sebz-i āhı 'āşık-ı dil-ğastenün
Büstān-ı derd-i 'ışkıuğ lāle vü reyğānıdır
21. Āhuma rahm eyleyüp sākın nola keş eylese
Dāmenin yél açsa tağ mı çünkü gül dāmānıdır
22. Şorma bizden Cem ğikāyātın Ferīdün kışşasın
Bildüğü 'āşıkıların mihr ü vefā destānıdır

23. Olsa cānum mülkinüñ tañ mı güzeller hākimi
Bülbülün her gül çü göñli tahtınun sulţānidur
24. Şāh-ı gül tīr-i ğamuñ mecrūhıdur cerrāh-ı hār
Mīl urup peykān çıkarmış ğonceler peykānidur
25. Pür olup şebnemle nergesler ğamuñdan her biri
Eşk ile tolmış bahāruñ dīde-i giryānidur
26. Ğonceler açıldı şanma kim nihāl-i kıaddüñün
Ağzın açmış şāh-ı güller vālih ü hayrānidur
27. Fitnedür çeşm-i siyāhuñ anı hāb-ālūd éden
Adl-i Sulţān Bāyezīd ibni Muħammed Hānīdür
28. Cāh ü ‘izzet menba‘ı luş ü mürüvvet ma‘deni
Mekrūmet ebri ‘aā bahri seħāvet kānidur
29. Hāk-i pāyi cevheri kühl-i cilā-yı hūr-ı Ğin
Zāt-ı pāki ‘izz ü devlet ‘aynınuñ insānidur
30. Bārgāhınuñ kemīn cārū-keşidür āfitāb
Āsitānınuñ kamer zerrīn-küleħ derbānidur
31. Baħt-ı rüz-efzūnına tañ mı zebūn olsa felek
K’ol cevān-ı tāze bu bir pīr-i köhne fānīdür
32. Ehl-i küfrün ğurmen-i ‘ömrine her dem od uran
Berķ-ı ‘ālem-sūz-ı tīğ ü hañçer-i bürrānidur
33. Éy Sikender-kādr hāk-i pāyün öpmişdür meger
Kim leb-i cānāne Hızruñ çeşme-i hayvānidur
34. Sensin ol şeh kim bihişt-i heşt bāğ-ı kadrünün
Bir sekiz yapraklı ferħunde gül-i hāndānidur
35. Sensin ol kim şehsüvār-ı himmet-i vālāsınuñ
Māh-ı nev çevgānı ğün topı felek meydānidur
36. Bī-sebeb zencīr urur ‘ahdüñde çün şuya hevā
Ger anı zindānlara şalsa ħabāb erzānīdür
37. Gözleri üstinde tutsa tañ mı müjgānın mülük
Sen melek-ħūnuñ çü cārüb-ı der-i eyvānidur

38. İşigün̄de zīnet için aşıl̄an top̄ āyine
Baht ü devlet āsümānınuş meh-i t̄ābānıdur
39. Ravza-i cāh ü celālūş kim ebed ma'mūr ola
Cennet-i Firdevs anuş bir kemterīn bostānıdur
40. Ayağuş tozına ĩşār étmege gül şāhınuş
Çonce-i zerrīn elinde tolu zer hemyānıdur
41. Ağzına almış meh-i nevd̄en taḥayyūr barmağın
İrtifā'-ı kadrūşüñ beñzer felek ḥayrānıdur
42. Keffūş öykündüğine baḥr yāķūt ile la'l
Ma'denūş cism̄inde ḥışm̄ından ḫurıyan ḫanıdur
43. 'Arş ayağında kılıcuşdur şehā bir āb-ı t̄iz
Kim bu fīrūze yēdi dōlāb anuş gerdānıdur
44. Ne yēre 'azm eyleseñ atuş ayağı izinūş
Her biri menşūr-ı fethūş ḫal'a-i 'unvānıdur
45. Ḥāne-i buḥl ü sitem bünyādını vīrān ēden
Āb-ı t̄iz-i t̄igūş ile cūduşuñ bārānıdur
46. Ēy şıfātı Muşṭafā CA'FER kemāl-i naẓm ile
Pārsūş Selmānı vü Tāzī dilūş Ḥassānıdur
47. Cān-fezā bir ravzada gülşen görüp 'arīf şanur
Şāh-ı 'ālem meclisinde bendenūş dīvānıdur
48. Şevķden alup ḫarārın étdüren eflāke raķş
Bezm-i derd ü ğamda anuş sūzınuş elḫānıdur
49. Bu kemīneñden zūhūr ēden fezāyil ser-be-ser
Sen şehūş luṭf-ı 'amīm ü faẓl-ı bī-pāyānıdur
50. Lāle vü reyḫān ü sūnbül her ne bitse ḫākten
Cümle bārān-ı bahāruş faẓla-i iḥsānıdur
51. Nī'met-i cūdūşle bulmuşdur çün evvelden vücūd
Daḫi yigrek mazḫer olsa luṭfuşa erzānıdır
52. Néçe kim şāhn-ı gülīstānuş muḫavves şāḫlar
Ṭāķ-ı mīnā-rengi vü gül şemse-i eyvānıdur

53. Olsun eyvân-ı refîc ü kaşr-ı ‘âlî-kadrünj
Kemterin t̄āķı felek kim devlet ābādānidur
54. Zāt-ı pākūj yā mücessem ‘aķldur yā nūr-ı maħz
Hāķ anı pāyende t̄utsun kim cihānuj cānidur

Son nevrüziye, Fatih Sultan Mehmet zamanı şairlerinden Lutfî’ye ait bir kasidedir. Lutfî, ilmi ve faziletiyle meşhur, Tokatlı bir şairdir. Her konuda bilgi sahibi olduğunu kaynaklar haber vermektedir. Sahn-ı Se-man Medresesinde müderrislik yaptı. Müderrisken halka dersler verir, isteyenler gelip benden ders dinlesin diye duyuru yaptırır. Kendisini Fatih Sultan Mehmet’e arz ettirmiş ve onun yanında önemli bir konum elde etmişti. Ancak dönemin diğer ileri gelenleri bu durumu kıskanıp Lutfî’yi padişahın gözünden düşürmeyi başarmışlardır. Çevresindeki insanlara güzel nükteler ve lâtifeler yapardı. Arapça kaside ve nesirleri çoktur. Biraz laubali ve şakacı bir mizaca sahip olduğundan Deli Lutfî diye bilinirdi. Kaynaklar şiir ve kaside söylemede zamanının Hassan’ı ve Selmân’ı olduğunu söylerler. Kaynakların ifadesine göre ilk “şekl” redifli gazeli Lutfî söylemiştir. Söylediği nüktelerden dolayı kendisine haset edilmiş ve idamı için fetva istenmiştir. Hapsedilmesinin ardından idamı için fetva ve II. Beyazıt’tan izin alınınca 1494-95’te idam edilmiştir (Canım 2000: 481-484, Kılıç II 2010: 730-734).

Lutfî’nin nevrüziyesi 47 beyitlik bir kaside olup “nevrûz-ı muhterem” şeklinde bir övgü ve tazim ifadesi ile başlamaktadır. Kaside Sultan II. Mehmet methiyesidir. İlk 17 beyit nesiptir. Burada nevrüzün âlemi mutluluğa ve sevince garketmesi, bahçe, ağaçlar, çiçekler, işret, tabiatın canlanması, suların çağlayışı, yağmurlar ve güzellerin seyri türlü türlü teşbih ve telmihlerle anlatılır. Gülün nezaket ve zarafetinden söğüt ağacının meyvesiz oluşuna kadar son derece ince ve sanatkârâne tasvirlerle fırsatın kaçırılmaması gerektiği hatırlatılır: Saygıya ve hürmete lâyık olan nevrüz, âlemi mutluluğa gark ettiğinden gönülde şarap arzusu, elde Cem kadehi gerekir. Bu şarap, (nevrüz) şevkinin zevki için sabah yelinin nesrini kadeh, laleyi daha büyük bir kadeh, gülü put ettiği bir şeydir. Sabah rüzgârı bin naz ile semenin örtüsünü açtı. Çemen döşegine yüzlerce lutuf ile nefes verdi. Bahar bulutu Hz. İsa’nın mucizesini göstererek hep adı sanı unutulmuşken ruh bahşetti. Bağın yeşilliği lâtifeler mecmuası olup her dere cetvel, her yeşillik de harf oldu. Nergis

sevgilinin gözüne benzedi. Nesrin ve lale sevgilinin yüzünü okşadı. Bülbül, bu güzel sebep ile gülün cilvesini görünce inlemeye başladı, bülbülleri kan tuttu. Bakire kızlara benzeyen çiçek ve yeşilliklere düğün yapmış olmaları ki her kuş kimi inceden kimi kalın telden saz çalmaya başladılar. Her servi, sevgilinin boyu aşkına raks edip çınar el çırpar, çiçekler para saçar. O bozuk paralar gonca dudağında gizliydi, gül sohbetinde geldi ve besbelli saçtı. Hava kadehi toprağa bir tortu sunmuş olmalı ki her zerre ağız açıp sırrını izhar etti. Öyle bir an ki güzelliğine, aydınlığına cennet bahçesi aferin der. Tabiatının lutfuna da Firdevs cenneti onay verir. Bu mevsimde bir servi boylu, gümüş tenli, gül yanaklı sevgili ile eline kadeh almayan pişman olur. Gül yüzlü güzeller aşkına şarap içmek için bu mevsimde fırsatı kaçırmayacak bir arif gerek. Gonca, bağda gönlü daralmış olursa şaşılmaz; çünkü nazik yaratılışlıdır, diken-den elem çekemez. Söğüt yaprağının gül sohbetinde itiraz kılıcı çekmesine sebep, harcamaya avucunda parası olmamasıdır. Âlemin yüzü bahar ile gül gibi güldü; bu mevsimde bir bulut, bir de ben kan ağlarım.

Şiire bu girişten sonra asıl maksada geçmek için iki beyitlik bir girizgâh yapılır ve 18-19. beyitlerde, Sultan II. Mehmet'in övüleceği haber verilir: Sonunda düşünce denizine dalıp kendi kendime ne yapayım derken (içimdeki ses) güzel ahlâkının kitabının yüceliği, feleğin tepesine ayak basan şu kişiyi öv diyor.

20-32. beyitler nevrüziyenin methiye bölümüdür. Burada padişah cömertliği, himmet sahibi oluşu, hükmünün her yerde geçmesi, ilmi, fazileti, adaleti, gönlünün genişliği, makamının yüceliği, fazilet sahiplerinin melcei olması gibi özellikleriyle methedilir: Gazi padişah Sultan Mehmet'in eşiğinin her toprağı cömertlik kaynağı ve himmet madenidir. Ey devletinin evinde sabitelerin çakıl taşı ve yüceliğinin kapısında yıldızların hizmetçi olduğu padişah! Dokuz kat felek, tabiatının cömertliğinin denizine bir kabarcık; yedi deniz ise kereminin havasının bulutuna nem'dir. Felek ve güneş, senin emr ü nehyinin hükümlerine şükreder. İlim ve faziletinin davasına Arap da Acem de şahittir. Yalvarma mayası cömertlik denizine gark oldu. Zulüm mektubu adaletinin eliyle toplandı. Hem gönlünün genişliğini derya örnek alır; hem de zatının açıklığına felek yemin eder. Allah'ın takdiri senin bir benzerini resmettiğinde kalem kader levhasında devlet, başında tac; cömertlik, üzerinde

elbise; akıl, boynunda gerdanlık; kerem ise belinde kemer şeklinde çizdi. Senin yüce katında felek döşeği bir nokta gibidir. Okyanus yüzü senin cömertliğinin yanında bir damlaya benzer. Eşiğin faziletli kimselere hacet kiblesi, kapın ilim erbabına Kâbe ve Harem oldu. Cennet sofrası senin cömertliğine denk olamaz. Zira cennet sofrası belli kişiler içindir, cömertlik ise herkesi şamildir. Yüceliğinin göğü, feleğin sırtına yük yükledi. Ondan dolayı feleğin boyu kamburlaştı. Hem yüksek boyuna cömertlik elbisedir, hem de devletin elbisesine lutuf ve kerem nişandır.

33-43. beyitler şairin kendi hâlerinden bahsettiği bir bölümdür. Şair, talihinden şikâyet ederek çok sıkıntı çektiğini söyler ve açıkça bir mansıp ister. Durumunu, tabiattaki dört unsuru anarak anlatır. Sözü uzattığı için artık kesmesi gerektiğini söylemeyi ihmal etmez: Ey mutluluğa mazhar, ey Allah'ın manzuru, ey fazılların mercii ve ey ümmetin sığınağı! Arzihâlimi duy ve bana bir bak. Talihim ve bahtım sağırdır. Her gece gönümde ateş, her sabah elimde hava, her gün başımda toprak ve her an gözümde yaş var. Dünyadan tat almadım, binlerce eziyet çektim. Felekten bal ermedi, binlerce zehir içtim. Ben hâlimi sana arz ettim. Çünkü zamane zalim ve felek suçlayıcıdır. Mevki ve mansıp vererek gönül evimi aç. Zira gam eklendiğinden beri can ile gönül kırıldı. Güzel huyun herkesi kuşatmışken Lutfî'nin kahrın ile yokluğa dönmesi sana yakışır mı? Vacip olan, senin güneşinde subh-ı sâdık gibi parlak vakit oldukça gün gibi dünyaca meşhur olmasıdır. Sözüm sevgilinin saçı gibi uzundu, fakat bu sözlerimle kesmeyi diliyorum. Ey cömertlik ilkbaharı, beni suskun ve mutsuz bırakma. Ey memleketin güneşi, karanlıkları başımdan gider. Ey faziletler madeni ve ey cömertlik menbaı! Yalnızca senden yardım diliyor ve sana yöneliyoruz.

Sözünü daha fazla uzatarak sıkıntı vermek istemediğini söyleyen Lutfî, kasidesinin son dört beyti olan 44-47. beyitlerini duaya ayırmıştır. Yine hep âdet olduğu üzere konuya uygun bir biçimde nevrudan ve gül mevsiminden söz ederek memduhuna dualar etmiştir: Dünyaya bu cömertlikle bahar geldikçe, âlemde nevrüz muhterem oldukça sen de gül gibi gül, düşmanın ise her an menekşe gibi boynu bükük ve yüzü ekşi olsun. Baht ve saadette eşiğine ikbal yakın ve cihan maiyetin olsun. Üstelik yüceliğinin güneşinin yüzüne toz konmasın ve sohbetinin yaprağının gülüne elem erişmesin.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün
Muzâri': -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Çün hurrem étdi 'alemi nevrüz-ı muhterem
Dilde hevâ-yı bâde gerek elde cām-ı Cem
2. Şol mey ki zevk-ı şevkına düzdi nesīm-i şubh
Nesrini cām ü lāleyi sāger güli şanem
3. Açdı semen niķābını biñ nāz ile nesīm
Düzdi çemen bisātnı yüz luţf ile nesem
4. Ebr-i bahār gösterüp i'cāz-ı 'İsevī
Rūh érdi cümle nāmīye olmuş iken 'adem
5. Mecnū'a-i leţāyif olup sebzezār-ı bağ
Her cüy cedvel oldı vü her sebze bir raķam
6. Dilber gözine beñzedi nerges bi-'aynihi
Cānān yüzini oĥşadı nesrīn ü lāle hem
7. Bu vech-i aĥsen ile gülüñ cilvesin görüp
Bülbül fiğāne geldi tıutup 'andelibi dem
8. Beñzer 'arūs kıldı benātın nebāt kim
Her murğ sāz éder kimi zīr ü kimisi bem
9. Dildār ķaddi şevkına her serv raķş édüp
Ķarşar elin çenār ü şüküfe şaçar direm
10. Ol ĥurdeler ki ģonce lebinde nihān idi
Gül şoĥbetinde geldi nişār étdi lā-cerem
11. Bir cür'a şundi ĥāke meger sāger-i hevā
Kim keşf étdi sırrını her zerre açdı fem
12. Bir dem ki zīb ü ferrine taĥsīn éder Na'īm
Bir dem ki luţf-ı ŗab'ına Firdevs dér ne'am
13. Bir serv-ķadd ü sīm-ten ü gül-'izār ile
Cām almayan eline bu demde ola na'am
14. Gül yüzlüler hevāsına cām-ı mey içmege
'Ārif gerek ki fūrşati fevt étmeye bu dem

15. Dil-teng olursa ğonce gülistānda ʔaᅇ degül
Nāzük mizācdur çekemez ᅇārdan elem
16. Tīĝ-i ᅇilāf çekdüĝi gül ōᅇᅇbetinde bīd
Budur sebep ki ᅇarc için avcında yok direm
17. Gül gibi güldi ōüret-i ‘ālem bahār ile
Ol kim bu dem ᅇan aĝlaya bir ebr bir benem
18. Bes baᅇr-i fikre ʔaldum u dēdüm zamīre ben
Bir eŝ ki gelmeye baᅇa andan nedem nidem
19. Dir medᅇ ᅇıl ōu zātı ki ᅇulᅇı kitābınuᅇ
Ol k’irgirür celāli felek farᅇına ᅇadem
20. Sulᅇān Muᅇammed ol ōeh-i ĝāzī k’iŝiginüᅇ
Her ᅇāki kān-ı luᅇf-durur ma‘den-i himem
21. Éy devletüᅇ evinde ōevābit ᅇaŝāt-ı rükn
V’éy rif‘atüᅇ derinde kevākib ᅇaŝem ᅇadem
22. ᅇab‘üᅇ ōehāı baᅇrinedür nüᅇ felek ᅇabāb
Cüdüᅇ ᅇevāsı ebrinedür yēdi yem nem
23. Aᅇkām-ı emr ü neᅇyüᅇ ōākir sipiᅇr ü miᅇr
Da‘vā-yı ‘ilm ü fazlüᅇ ōāᅇid ‘Areb ‘Acem
24. Ğarᅇ oldu baᅇr-i cüdüᅇ ile māye-i niyāz
ᅇayy oldu dest-i ‘adlüᅇ ile nāme-i sitem
25. Hem vūs‘at-i zamīrünüᅇ deryā ᅇılır meŝel
Hem füŝᅇat-i cenābüᅇ gerdün éder ᅇasem
26. Resm édicek miŝālünüᅇ ᅇāᅇdīr-i Lem-yezel
Leᅇᅇ-i ᅇaderde yazdı bu ᅇaŝvīr ile ᅇalem
27. Devlet baŝuᅇda tāc boyuᅇda ōehā libās
Boynuᅇda ‘aᅇl ᅇavᅇ bilüᅇde kemer kerem
28. ᅇadrüᅇ ᅇatında noᅇᅇaya beᅇzer bisāt-ı çerᅇ
Cüdüᅇ yanında ᅇaᅇreye beᅇzer basīt-i yem
29. Aŝᅇāb-ı fazla oldu ᅇapuᅇ ᅇible-i ereb
Erbāb-ı ‘ilme oldu ᅇapuᅇ Ka‘be vü ᅇarem

30. Firdevs ḥānı cūduḡa olmaz müsāvī kim
Ḥān-ı naīm eḡaşdur u cūd-ı kerīm e‘am
31. Pūşt-i sipihre yük ḡodı gerdūn-ı rif‘atūḡ
Andan-durur ki érdi felek kāmetine ḡam
32. Hem kām-et-i bülendūḡe cūd ü seḡā kabā
Hem devletūḡ kabāsına luḡf ü kerem ‘alem
33. Éy mazḡher-i se‘adet ü v‘éy manḡer-i İlāḡ
Éy merci‘-i efāzil u v‘éy melce‘-i ümem
34. Gūş eyle ‘arz-ı ḡālūmi ḡıl bir nazér baḡa
Ṭālī‘-durur çün ekme vü baḡtum-durur aşam
35. Her şeb dilümde āteş ü her şubḡ elümde bād
Her ḡün başumda ṡopraḡ u her dem gözümde nem
36. Dad almadum cihāndan u çekdüm hezār cevr
Nūş érmedi felekden ü içdüm hezār sem
37. Ben nazm-ı ḡālūmi saḡa tefvīz eyledüm
Çünkim zemāne zālīm ü çerḡ oldu müttehem
38. Fetḡ eyle göḡlümūḡ evini ref‘ ü naşb ile
Kim kesr oldu cān ile dil ḡam olalı zamm
39. Düşer mi sen kerīme ki ḡulḡuḡ ‘amīm iken
Ḳapuḡda LUṬFİ ḡahruḡ ile ola ke‘l-‘adem
40. Vācib budur ki ḡün gibi meşḡūr-ı dehr ola
Mihrüḡde şıḡḡ ile çün ura şubḡ gibi dem
41. Sözüüm nigār zülfi gibi bī-şümār idi
Līkin bu lafz ile dilerem iḡtişār idem
42. K‘éy nev-bahār-ı luḡf beni bī-nevā ḡoma
V‘éy āfitāb-ı mülk başumdan gider zulem
43. İyyāke nesta‘īn ü iyyāke nertecī
Yā ma‘dene‘l-fezāyil ü yā menba‘a‘l-kerem
44. Dünyāya néçe kim gele bu luḡf ile bahār
‘Ālemde néçe kim ola nevrüz muḡterem

45. Gül sen hemîşe gül gibi kim ola düşmenüñ
Her dem benefşe bigi ser-efkende vü dijem
46. Olsun hemîşe baht ü se'âdetde tapuğa
İkbâl-i yâr ü baht qarîn ü cihân haşem
47. Hem mihr-i rif'atüñ yüzine konmasun gubâr
Hem berg-i şöhetüñ güline érmesün elem

c. Sonuç

Özet olarak incelemeye çalıştığımız dört nevruziye, Klasik Türk Edebiyatı çalışmalarında türlere yönelik incelemelerin, bu dönem metinlerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğu kanaatimizi güçlendirmiştir. Çünkü klasik edebiyat araştırmaları, araştırmacıları çok çeşitli ve zengin tür ve şekillerle muhatap kılmaktadır. Hele nevrüz gibi yüzlerce yıldır Türk milletinin hayatında sağlam bir yer edinmiş ve adeta bayram olarak kutlanmış özel bir zaman diliminin, edebî metinlerde nevruziye şiirleri olarak terennüm edilmesi, bir yandan Türk Edebiyatının zengin sosyal kaynakları hakkında fikir verirken öte yandan sosyal ve kültürel tarihimizin kayda geçirilmiş belgeleri olmaları bakımından değerli veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde kısmen de olsa ne yazık ki farklı ve yanlış anlaşılır bir geleneğin, yeni nesillere doğru bir biçimde öğretilmesinde bu metinlerin yadsınamaz bir kıymet taşıdıkları açıktır.

16. yüzyılın başlarında yaşamış bir şair olan Medhî'nin nevruziyesi, şairin kendi ifadeleri ile olgunluk döneminde kaleme alınmış bir şiirdir. Öğretici ve nasihat verici bir üslupla yazılan şiirde nevrüzla birlikte gelen baharın değerinin iyi bilinmesi fikri etrafında gelişen bir hayal ve düşünce örgüsü ile karşılaşılır. Bu tarz, Medhî'nin şiir tarzına uygun görünmektedir. Zira o, yazdıkalari ile insanlara yararlı olmayı ve doğru bulduğu mesajları iletmeyi amaçlamaktadır. Nihayet diğer üç nevruziyede ve nevruziyelerin büyük bir çoğunluğunda görülen methiye, burada yoktur. Bir övgü varsa da doğrudan ve sadece nevrüz bayramının ve baharın övgüsüdür.

16. yüzyıl şairlerinden Sücûdî'nin nevrüziye kasidesi, Kanûnî Sultan Süleyman'ın veziriazamı İbrahim Paşa'ya methiyedir. Klasik kaside tertibindeki şiire baştan sonra nevrüz ve bahar tasvirleri hâkimdir. Özellikle nesip ve dua bölümlerinde bu durum daha da belirgin bir hâl alır. Bahar mevsimi oldukça, yani dünya durdukça memduhun sağ ve var olması için dua edilmesi, bu tür kasidelerde yaygın olarak görülen bir durumdur. Kaside, nevrüziye türündeki metinler içinde uzun sayılabilecek bir şiir olması bakımından da dikkat çekicidir.

Sultan II. Beyazıt ve Sultan I. Selim dönemlerinin ünlü bilgin, şair ve devlet adamı Tâcîzâde Cafer Çelebi'nin nevrüziyesi, diğer üç şiirle mukayese edildiğinde, şairin kudreti ile doğru orantılı bir biçimde üstünlüğü bariz bir metindir. Nesipten başlamak üzere kurulan benzetme ilişkileri, tasvirler, hayallerdeki incelik, ilginç ve son derece dikkatle seçilip yerleştirilmiş kelime ve mazmunlar bunu gösteriyor. Hele tüm kasidede görülen bu üstünlük ve sanatkârâne ifade gücünün, bir de insanlara tavsiye üslubuyla desteklenmesi, nevrüziyeyi emsallerine nispetle üstün bir konuma yükseltmiştir denilebilir. Tegazzül bölümü, Cafer Çelebi'nin, kaside yazmakta olduğu kadar gazelde de başarılı bir şair olduğunu ispat etmektedir. Baştan sona nevrüz ve bahar terminolojisini kullanan şair, böylece konusuna uygun, bütüncül bir yaklaşımı ortaya koymuştur.

Ele alınan son nevrüziye, 15. yüzyıl şairlerinden Lutfî'ye ait idi. Her şeyden önce bu kasidenin nesip bölümü gerçekten de çok güzeldir. Birkaç beyit ile nevrüzün ve baharın neredeyse belli başlı tüm güzelliklerinin, özelliklerinin anlatılması, Klasik Türk şairlerinin temel vasıflarındandır. Bu başarının, Anadolu/Osmanlı sahasında Klasik Türk Edebiyatının henüz kökleşmeye başladığı bir dönem olan 15. yüzyılda yaşamış bir şair tarafından ortaya konması, belki de bu dönem ile ilgili kanaatlerin biraz daha öne alınarak yeniden değerlendirilmesi gereğini düşündürmelidir. Diğer örneklerde olduğu gibi Lutfî'nin kasidesinde de metnin tamamına nevrüzle birlikte baharın gelişi damga vurmuştur.

Biri yalnızca nevrüze ve bahara övgü, diğer üçü ise devlet büyüklere methiye olan bu dört kaside, nevrüzün, bir bayram günü olarak övülmesinin yanı sıra başkalarına övgünün de en güzel vesilelerinden biri olduğunun göstergesidir.

Kaynakça

- Abay, Ali Rıza (2003), “Kültür Sosyolojisi Açısından Ulusal ve Uluslar Arası Kaynaşma Vasıtası Olarak Nevruz”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 159-168.
- Aksoy, Mustafa (1996), *Kültür Sosyolojisi Açısından Nevruz Geleneği*, Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ayan, Gönül (2001), “İslâmî Türk Edebiyatında Nevruz”, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Aylık Bilim Kültür ve Sanat Dergisi*, sy. 1, 17-22.
- Aypay, İrfan (2009), “Klasik Türk Şiirinde Nevruzun İşlenişi”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XI, sy. 1, 1-12.
- Aytaç, Pakize (1995), “Nevruz Üzerine Bir Sohbet”, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, (20- 22 Mart 1995), AKM Yayınları, 111-119.
- Aytuzlar, Nilgün (ve diğerleri) (2004), *Türk Dünyası Neruz Şiirleri Antolojisi*, Ankara: AKM Yayınları.
- Başçetinçelik, Ayşe, “Türk Kültüründe Nevruz”, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem (25.04.2015).
- Bayak, Cemal (2007), “Nevrûziyye”, *DİA*, 33, 62.
- Bilgin, Azmi (2003), “Türk Edebiyatında Bayramlar ve Nevruz Bayramı”, *TDL*, sy. 617, 448-457.
- Canım, Rıdvan (2000), *Latîfi Tezkiretü’ş-Şuarâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*, Ankara: AKM Yayınları.
- Cunbur, Müjgân (1995), “Klasik Edebiyatımızda Nevruz”, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, (20-22 Mart 1995), AKM Yayınları, 37-51.
- Cunbur, Müjgân (2000), “Nevruzda Çiçeklenen Şiir Bahçelerinden Bir Demet”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yayınları, 81-91.
- Çay, Abdülhalûk M. (1988), *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, Ankara: TKAE Yayınları.

- Feyzioğlu, Nesrin (2004), "Nevrûz ve Musiki", *Millî Folklor*, sy. 61, 68-71.
- Erünsal, İsmail E. (1983), *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With a Critical Edition of His Dîvân*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Erünsal, İsmail E. (2010), "Tâcizâde Cafer Çelebi", *DİA*, c. 39, 353-356.
- Genç, Reşat (1995), "Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz", *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, (20- 22 Mart 1995), AKM Yayınları, 15-25.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1957), "Nevruz: Yenigün", *Vatan Gazetesi*, 22 Mart 1957.
- Güleç, İsmail (2013), "Baharı Şiirle Karşılama: Kenzî ve Nevruzîyyesi", *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe İsmail Erünsal'a Armağan*, 2: Edebiyat ve Tasavvuf, Kütüphanecilik ve Arşivcilik, (haz. H. Aynur, Bilgin Aydın, M. B. Aydın), Ülke Armağan, 769-796.
- Gündüz, Şinasi (2007), "Nevruz", *DİA*, 33, 60-61.
- Güzel, Abdurrahman, (1995) "XIV-XV. Yüzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruzîyeler", *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 95-109.
- Güzel, Abdurrahman (1996), "Türk Kültüründe Nevruz ve Millî Birlik-Berberlik", *Nevruz ve Renkler*, (Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Sadık Tural – Elmas Kılıç), *Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: AKM Yayınları.
- İsen, Mustafa (1998), *Sehî Bey Tezkiresi Heşt Behişt*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kafalı, Mustafa (1995), "Türk Kültüründe Nevruz ve Takvim" *Türk Kültüründe Nevruz, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, (20- 22 Mart 1995), AKM Yayınları, 25-31.
- Karaköse, Saadet (2008), "Eski Türk Edebiyatında Nevrûz ve Nevrûzla İlgili Unsurlara Genel Bir Bakış", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 23, 171-187.
- Karaman, Ramazan (2003), *Türklerde Nevruz Coşkusu*, Mersin: İzder Yayınları, Mersin.
- Karaman, Ramazan (2005), *Türk Devlet ve Topuluklarında Nevruz Kutlamaları*, Ankara: Berikan Yayınları.

- Karaman, Ramazan (2008), "Anadolu'da Nevruz Kutlamaları", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 7, sy. 13, 129-145.
- Karaman, Ramazan (2014), *Türk Dünyasının Bayramı Yeni Gün (Nevruz)*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Karavelioğlu, Murat A. (2015), *Mecmûa-i Kasâid-i Türkiyye*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kılıç, Filiz (2000), "Osmanlı Devletinde ve Klasik Edebiyatımızda Nevruz", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yayınları, 203-214.
- Kılıç, Filiz (2010), *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, (3 cilt), İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Kutluk, İbrahim (1978), *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Ankara: TTK Yayınları.
- Makas, Zeynelabidin (1987), *Türk Milli Kültüründe Nevruz*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Mütercim Âsım (2000), *Burhân-ı Katı*, (haz. M. Öztürk-D. Örs), Ankara: TDK Yayınları.
- Nadas, Muhlis (1995), "Türk Dünyasının Milli Bayramı Nevruz", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 18-22.
- Ocak, AhmetYaşar (1983), *Bektaşî Menakkıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin (1993) *Türk Mitolojisi*, Ankara.
- Özdemir, Nebi (2006), "Yenilenmek ve Nevrûz", *Millî Folklor*, sy. 69, 15-27.
- Özkan, İsa (1995), "Türk Boylarının Edebiyat ve Folklorunda Nevruz Şenlikleri", *Bilge Yeni Gün*, sy. 4, 5-7.
- Rayman, Hayrettin (2002), "Nevrûz ve Türk Kültüründe Renkler", *Millî Folklor*, yıl: 14, sy. 53, 10-15.
- Sarıçiçek, Ramazan (2007), "Eski Türk Edebiyatında Nevruz ve Nevruziye", *Türk Dili*, sy. 663, 229-239.
- Sezen, Lütfi (1999), "İlkyaz Bayramları: Nevruz-Hıdırellez", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12, 81-86.

Tepekaya, Muzaffer (2002), "Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz", *Türk-ler* (nşr. Hasan Celal Güzel ve diğerleri), III, 600-609.

Ünver, Süheyl (1976), "Türkiye'de Nevruz ve Nevruziye", *VD*, XI, 221-237.

Ziyadov, Abdülbari (2003), "Bahar Bayramları ve Nevruz Hikmetleri", (çev. Muhittin Gümüş), *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 218-221.